

KALEVI SORSA SÄÄTIÖ
FONDEN • FOUNDATION

Impulsseja Marraskuu 2012

Jussi Ahokas ja Lauri Holappa

Luonnollisesta työttömyydestä täystyöllisyyteen

- Vivahde-eroistaan huolimatta, kaikkien Suomen puolueiden työllisyyspolitiikka on korostanut työvoiman tarjonnan merkitystä ja nojannut uusklassiseen makrotalousteoriaan. Sen mukaan pitkällä aikavälillä ainoastaan työvoiman tarjonta ja työn tuottavuus määräävät työllisyyden ja talouskasvun tason, ja talous tasapainottaa itsensä aina parhaaseen mahdolliseen tilaan ja näin ollen myöskään työttömyyttä ei esiinny kuin tilapäisesti.
- Rahatalousjärjestelmässä, jota määrittelee epävarmuus ja jatkuva kokonaiskysynnän heilahtelu, uusklassinen tulkinta ei kuitenkaan ole pätevä. Työttömien määrä riippuu kulloisenakin hetkenä vallitsevasta kokonaiskysynnän eli rahavirtojen määrän tasosta. Viime vuosikymmenten saatossa alentunut investointiaste on vaikuttanut oleellisesti työttömyyden lisääntymiseen.
- Jotta saavutettaisiin täystyöllisyys, on työllisyyspolitiikkaa laajennettava kysynnänsäätelypolitiikaksi. Työllisyyspolitiikan välineeksi tulee ottaa investointiasteen nostaminen julkisen sektorin investointitoimintaa laajentamalla. Euroopan keskuspankin olisi tuettava elvyttävää politiikkaa ja finanssipolitiikkaa tulisi arvioida ensisijaisesti yksityisen sektorin säästämishalukkuuden pohjalta. Kysynnänsäätelyn rinnalle on syytä ottaa valtion työtakuuohjelma, joka tasaisi yksityisten investointien heilahtelusta seuraavaa suhdannevaihtelua ja parantaa työmarkkinoiden toimivuutta pitämällä huolta työntekijöiden työkyvystä.

Johdanto

Työllisyyteen ja työttömyyteen liittyvät kysymykset ovat olleet länsimaissa aina yhteiskunnallisen keskustelun ytimessä. Suomessa työttömyys- ja työllisyyssteemat ovat saaneet erityistä huomiota viimeistään 1990-luvun alun lamasta lähtien. Pahimmillaan lama-aikaan jopa noin viidennes työvoimasta oli työttömänä. Laman taittumisen jälkeenkään työttömyysongelma ei ole kokonaan poistunut, vaan korkea työttömyysaste on jäänyt pysyväksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Laman jälkeen työttömyysaste aleni parhaimmillaan hiukan yli kuuteen prosenttiin, mutta finanssikriisin jälkeen työttömyysaste on jälleen vakiintunut kahdeksan prosentin tuntumaan. Tätä kirjoittaessa vuoden 2013 suhdannenäkymät vaikuttavat jälleen huonontuneen ja työttömyyden uskotaan taas lisääntyvän.

Vaikka keskustelu työttömyydestä ja työllisyydestä onkin ollut vilkasta Suomessa, on sitä leimannut myös jäsentymättömyys. Poliittiset puolueet vasemmalta oikealle ovat julistaneet ”työn” keskeiseksi arvokseen ja työllisyyden parantamisen poliittiseksi tavoitteekseen. Puolueiden työllisyyslinjauksissa ei kuitenkaan ole ollut selkeästi hahmottuvaa teoreettista tai ideologista eroavuutta, vaikka yksittäisten tavoitteiden tasolla onkin nähtävissä jonkin verran eroja.

Näyttää siltä, että kaikki osapuolet jakavat pääosin saman näkemyksen siitä, miten työllisyyttä voitaisiin parantaa. Sekä oikeisto että vasemmisto puhuvat työn teon kannustimista sekä työpaikkojen ja työntekijöiden välisistä kohtaantongelmista. Saattaa olla niin, että vasemmistolaisessa puheessa korostetaan usein oikeistoa enemmän esimerkiksi aktiivisen työvoimapolitiikan ja koulutuksen roolia työllisyyspolitiikassa. Oikeisto taas nostaa usein esiin, kuinka työtä ei pystytä tarjoamaan riittävän halvalla liian korkeiden työvoimakustannusten vuoksi.

On kuitenkin olennaista ymmärtää, että nämä molemmat lähestymistavat nojautuvat uusklassiseen makrotalousteoriaan, jossa pitkällä aikavälillä ainoastaan työvoiman tarjonta ja työn tuottavuus määräävät työllisyyden ja talouskasvun tason. Käytännössä kaikki suomalaisessa talouspoliittisessa keskustelussa viime vuosina esillä olleet työllisyyspoliittiset keinot liittyvätkin työvoiman tarjontaan. Vaikuttamalla ansiotulooverotukseen sekä tulonsiirtoihin voidaan työntekijöitä ja työttömiä kannustaa vastaanottamaan työtä entistä pienemmällä palkkatasolla. Työntekijöiden palkkaaminen tulee myös halvemmaksi, jos työnantajamaksuja kevennetään. Aktiivisella työvoimapolitiikalla voidaan taas työttömät ja työpaikat saattaa yhteen entistä tehokkaammin. Koulutuksen ajatellaan lisäävän työvoiman tuottavuutta, joten reaalisesti koulutusasteen parantuminenkin lisää työn tarjontaa, jos reaali-palkat eivät kasva samassa suhteessa.

Lukittuminen uusklassiseen teoriaan on kiinnostavaa etenkin vasemmiston kannalta, sillä aina 1970-luvulle asti sen talousajattelu nojasi pääasiassa joko keynesiläiseen tai marxiläiseen talousteoriaan. Etenkin keynesiläisessä ajattelussa on perinteisesti esitetty, että työttömyysaste määräytyy sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä ensisijaisesti kokonaiskysynnän perusteella. Tämä näkemys on vastannut hyvin vasemmiston tavoitteita, sillä tällaisessa ajattelussa työttömyyden vähentämisen katsotaan edellyttävän julkisia investointeja tai muita keinoja, joilla kysyntää voidaan stimuloida.

Suomen historiassa keynesiläisellä täystyöllisyyspolitiikalla on kuitenkin ollut laaja kannatus myös muiden poliittisten voimien keskuudessa. Toisen maailman-

sodan jälkeen talouspolitiikan keskeisenä päämääränä oli täystyöllisyyden ylläpitäminen kysynnänsäätelyn keinoin. Suomen talouspolitiikassa olikin paljon suoria vaikutteita John Maynard Keynesin ajattelusta. Esimerkiksi korkean investointiasteen ylläpitäminen vastasi suoraan Keynesin omia politiikkasuosituksia (ks. luku ”Täystyöllisyys suomalaisessa politiikassa”). Myös muualla maailmassa käytännön talouspolitiikka nojautui paljon Keynesin itsensä esittämiin suosituksiin ja teorioihin.

Sen sijaan akateemisessa maailmassa vallalla ollut keynesiläisen *teorian* muoto oli ainoastaan uusklassinen tulkinta Keynesin ajatuksista. Uusklassinen keynesiläisyys¹ nojautui ennen kaikkea niin sanottuun Phillipsin käyrään, jonka mukaan inflaation ja työttömyyden välillä vallitsee negatiivinen korrelaatio: korkean inflaation oloissa reaali-palkat laskevat ja työttömyys vähenee (ks. Samuelson & Solow 1960). Uusklassisen keynesiläisyyden uskottavuus romahti kuitenkin 1960-luvun lopussa, kun Milton Friedman (1968) väitti, että Phillipsin käyrän mukainen korrelaatio ei vastaa todellisuutta. Palkansaajat voivat jo etukäteen ottaa huomioon tulevan inflaatioasteen ja vaatia tämänmukaisia reaali-palkkoja.

Keynesiläisyyden katsotaan usein kaatuneen Phillipsin käyrän mukana². Vielä nykyäänkin jotkut uusklassiset ekonomistit kutsuvat itseään uuskeynesiläisiksi, koska he eivät usko talouden tasapainottuvan automaattisesti lyhyellä aikavälillä esimerkiksi palkka- ja hintajäykkyyden vuoksi. Uuskeynesiläisetkin kuitenkin hyväksyvät uusklassisen taloustieteen keskeisen väitteen rahan neutraalisuudesta: kokonaisrahämäärän kasvu ei voi parantaa työllisyystasoa tai lisätä hyödykkeiden tai palveluiden tuotantoa pitkällä aikavälillä. Jos vielä oletamme, että rahan kiertonopeus on vakio, päädymme siihen, että ainoastaan muutokset työvoiman tarjonnassa ja työn tuottavuudessa voivat vaikuttaa reaalitalouden suorituskykyyn pitkällä aikavälillä.

On kuitenkin olennaista ymmärtää, että uusklassinen keynesiläisyys ei ole koskaan pohjautunut John Maynard Keynesin omiin kirjoituksiin, vaan esimerkiksi John Hicksin, Paul Samuelsonin ja Robert Solow’n teorioihin. Hicks, Samuelson ja Solow ovat ottaneet joitakin vaikutteita Keynesiltä, mutta pääosin he ovat nojanneet perinteisiin uusklassisiin lähtökohtiin.

Uusklassinen keynesiläisyys ja uuskeynesiläisyys eroavat Keynesin tuotannon rahateoriasta ennen kaikkea siinä, miten rahaa käsitellään näissä teorioissa. Keynesille (1936) raha oli kapitalismin keskeisin instituutio, jonka ominaisuudet ja funktiot selittävät sekä kapitalismin menestystä että sen kriisiherkkyyttä. Sen sijaan uusklassiset keynesiläiset ja uuskeynesiläiset hyväksyvät ortodoksisen tulkinnan rahasta pelkkänä vaihdon välineenä, jonka tehtävänä on lähinnä sujuvoittaa transaktioiden tapahtumista. Tämän näkemyksen mukaan kapitalismia on sekä mahdollista että myös syytä tutkia rahavälitteisenä vaihtokauppajärjestelmänä.

Todellisena keynesiläisyytenä voidaankin pitää niin sanottua jälkikeynesiläistä talousteoriaa, jonka lähtökohtana on nimenomaan Keynesin kehittämä tuotannon rahateoria. Jälkikeynesiläisyys on tällä hetkellä uusklassisen talousteorian

¹ Joan Robinson (1962) on kutsunut tätä suuntausta myös ”äpäärkeynesiläisyydeksi”.

² Akateemisen keynesiläisyyden romahdus vei uskottavuutta myös Keynesin alkuperäiseen teoriaan nojanneelta talouspolitiikalta, mikä vaikutti oleellisesti talouspolitiikan murrokseen 1970-luvulla kansainvälisesti.

jälkeen isoin taloustieteellinen suuntaus. Sen piirissä julkaistaan monia tieteellisiä aikakauskirjoja (esimerkiksi *Journal of Post Keynesian Economics*, *Cambridge Journal of Economics*, *International Journal of Political Economy*, *Review of Keynesian Economics*) sekä järjestetään lukuisia tieteellisiä konferensseja.

Jälkikeynesiläisyyttä tunnetaan maailmalla ja etenkin Suomessa melko huonosti, vaikka monet yksittäiset jälkikeynesiläiset tutkijat ovatkin saavuttaneet mainetta myös valtavirtaisen taloustieteen piirissä³. Tämä johtunee ennen kaikkea siitä, että jälkikeynesiläiset tutkijat ovat keskittyneet julkaisemaan omissa tieteellisissä aikakauskirjoissaan ja esiintyneet omissa konferensseissaan, koska uusklassisissa julkaisuissa ja konferensseissa ei yleensä ole mahdollista esittää uusklassisen teorian kanssa fundamentaalissa ristiriidassa olevia väitteitä.

Tässä artikkelissa esitetään, että jälkikeynesiläinen talusteoria tarjoaa uusklassista teoriaa uskottavamman selityksen kapitalistisessa taloudessa ilmenevälle työttömyydelle. Jälkikeynesiläisyydestä johdettavat politiikkasuositukset korostavat kysynnänsäätelyn ja talouden vakautta tukevien mekanismien roolia työllisyyspolitiikassa, kun taas uusklassisesta teoriasta johdettavat politiikkasuositukset korostavat yleensä työmarkkinajousten ja työttömyysturvaan liittyvien kannustinvaikutusten roolia (ks. esim. OECD 1994).

Artikkelin seuraavassa osiossa esittelemme uusklassisen työllisyysteorian pääpiirteitä, minkä jälkeen siirrymme käsittelemään jälkikeynesiläistä työllisyysteoriaa. Neljännessä luvussa kuvaamme Suomen työllisyyskehityksen historiaa jälkikeynesiläisestä näkökulmasta. Viides luku keskittyy käsittelemään täystyöllisyyden asemaa suomalaisessa politiikassa. Viimeisessä luvussa esitämme jälkikeynesiläisiä ratkaisuja Suomen työttömyysongelmaan ja teemme kokoavia johdopäätöksiä.

Uusklassinen työllisyysteoria

Uusklassisen työllisyysteorian juuret löytyvät jo varhaisesta uusklassisesta taloustieteestä sekä sitä edeltäneestä klassisesta poliittisesta taloustieteestä. Ehkä ensimmäisenä yksityiskohtaisena sekä myös huomattavan vaikutusvaltaisena uusklassisena esityksenä työttömyyden syistä voidaan pitää Arthur Cecil Pigou'n teosta *The Theory of Unemployment* (1933).

Teoksessaan Pigou selittää työttömyyden määräytyvän kahden funktion perusteella. Ensimmäinen funktio on työvoiman kysyntäfunktio, jonka mukaan työvoiman kysyntä kasvaa reaali-palkkojen⁴ alentuessa. Tämä perustuu oletukseen työvoiman laskevasta rajatuotosta. Toinen funktio on taas työvoiman tarjontafunktio, joka kertoo, että työntekijöiden halukkuus työskennellä lisääntyy reaali-palkan kasvaessa. Näiden funktioiden avulla on mahdollista johtaa voimassaolevaan reaali-palkkatasoon perustuva työttömyyden tasapainotaso.

Pigou'n teoriassa työttömyyttä ei varsinaisesti edes ole olemassa yhteiskunnallisena ongelmana, sillä kaikki työttömyys on luonteeltaan vapaaehtoista. Pigou'n ajattelussa kaikki työttömät löytävät itselleen uuden työpaikan, jos he tarjoavat työvoimaansa rajatuottoa vastaavalla reaali-palkalla. Näin ollen Pigou'n mukaan

³ John Maynard Keynesin lisäksi tunnettuja jälkikeynesiläisiä ovat esimerkiksi Michal Kalecki, Nicholas Kaldor, Hyman P. Minsky, Paul Davidson, Joan Robinson ja John Kenneth Galbraith.

⁴ Reaali-palkan muutoksella tarkoitetaan nimellispalkkojen ja hintojen muutoksen erotusta.

työttömyydessä voi olla kyse vain joko tilapäisestä kitkatyöttömyydestä tai vapaaehtoisesta työttömyydestä (Thirlwall 2008).

Pigou'n teorian voidaan nähdä edelleenkin muodostavan perustan uusklassiselle työllisyysnäkemykselle. On kuitenkin muistettava, että Pigou julkaisi pääteoksensa jo 1930-luvun alussa, jolloin valtiot olivat vasta aloittamassa aktiivisen työllisyyspolitiikan harjoittamista. Näin ollen hänen ajattelussaan paljolti sivuutettiin talouspolitiikan mahdolliset vaikutukset työllisyyteen. Sen sijaan modernissa uusklassisessa teoriassa on otettu huomioon myös julkisen työllistämisen ja muun kysynnänsäätelyn mahdolliset vaikutukset.

Toisen maailmansodan jälkeen monet valtiot asettivat täystyöllisyyden ylläpitämisen talouspolitiikkansa päämääräksi. Inflaatiota ei pidetty talouspolitiikan kannalta kovinkaan suurena ongelmana, koska Phillipsin käyrän mukaan korkea inflaatioaste olisi yhteensopiva alhaisen työttömyysasteen kanssa. Kuten aiemmin jo todettiin, Milton Friedman kuitenkin esitti 1960-luvun lopussa, että Phillipsin käyrän mukaista yhteyttä inflaation ja työttömyyden välillä ei vallitse pitkällä aikavälillä. Friedmanin Phillipsin käyrää vastaan kohdistaman kritiikin jälkeen hintavakautta alettiinkin pitää tärkeänä tavoitteena, sillä siitä lähtien inflaatiosta katsottiin olevan ainoastaan haittaa⁵.

Uusklassiset teoreetikot ymmärsivät tietenkin, että lyhyellä aikavälillä valtio pysyisi painamaan työttömyysasteen juuri niin alas kuin se halusi. Tällaista politiikkaa ei kuitenkaan pidetty suositeltavana, koska työttömyysasteen painaminen niin sanotun luonnollisen työttömyysasteen alapuolelle johtaisi kiihtyvään inflaatioon. Pitkällä aikavälillä taas korkea inflaatio ei uusien teorioiden valossa enää takaisikaan alhaista työttömyysastetta, vaan johtaisi hintajärjestelmän häiriintymiseen, josta olisi vain haittaa talouden kehitykselle.

Uusklassinen työllisyysteoria alkoi 1960-luvun lopulta lähtien rakentua juuri luonnollisen työttömyysasteen⁶ käsitteen ympärille. Jos vallitseva työttömyysaste pakotetaan luonnollisen työttömyysasteen alapuolelle, inflaatio kiihtyy väistämättä, koska työntekijöiden neuvotteluvoima kasvaa niin suureksi, että yritysten on pakko alkaa maksaa työntekijöille heidän rajatuottoaan korkeampaa palkkatasoa. Tämän yritykset taas joutuvat kompensoimaan nostamalla valmistamiensa hyödykkeiden hintoja.

Toisaalta uusklassisen työllisyysteorian mukaan normaalioloissa vallitseva työttömyysaste ei voi erota luonnollisesta työttömyysasteesta kuin lyhyellä aikavälillä. Vallitsevan työttömyysasteen ja luonnollisen työttömyysasteen välinen ero johtuu yleensä lyhyen aikavälin hinta- ja palkkajäykkyyksistä. Esimerkiksi palkat eivät välttämättä heti työttömyyden lisääntyessä laske, joten vallitseva työttö-

⁵ Korkean inflaatioasteen on usein katsottu korreloivan inflaatioasteen epävakauden kanssa (ks. esim. Kiley 2000).

⁶ Luonnollisiin työttömyysasteisiin nojaava uusklassinen kirjallisuus on teoreettisesti varsin yhtenäistä. Varhaisena lähtökohtana voidaan pitää Milton Friedmanin (1968) artikkelia "The Role of Monetary Policy". Tuoreempia saman perinteen edustajia ovat esimerkiksi Richard Layardin, Andrew Jackmanin ja Richard Nickellin *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market* (1991) sekä Edmund S. Phelps'n *Structural Slumps* (1994). Aiheeseen liittyvän teoriakirjallisuuden yhtenäisyyden vuoksi tässä osiossa ei käytetä lähdeviitteitä, kun käsittelemme koko luonnollisten työttömyysasteiden kirjallisuudelle ominaisia piirteitä.

myysaste voi jäädä tilapäisesti korkeammalle tasolle kuin luonnollinen työttömyysaste.

Juuri vallitsevien työttömyysasteiden ja luonnollisen työttömyysasteen välinen ero tekee myös kysynnäsäätelystä lyhyellä aikavälillä mahdollista uusklassisessa työllisyysteoriassa. Jos vallitseva työttömyysaste on korkeammalla kuin luonnollinen työttömyysaste, on talouspolitiikkaa keventämällä mahdollista ohjata vallitseva työttömyysaste takaisin luonnollisen työttömyysasteen tasolle. Jos taas vallitseva työttömyysaste on luonnollista työttömyysastetta alempana, on efektiivistä kysyntää pyrittävä vähentämään.

Kysynnäsäätelyllä voidaan kuitenkin vain nopeuttaa työttömyysasteen paluuta tasolle, johon se palaisi pitkällä aikavälillä muutenkin. Luonnollisen työttömyysasteen teoriassa pitkällä aikavälillä työvoiman kysyntä perustuu edelleenkin vain työvoiman rajatuottoon. Näin ollen siihen vaikuttaminen on pitkällä aikavälillä käytännössä mahdotonta⁷. Sen sijaan työvoiman tarjontaan vaikuttaminen on mahdollista. Tekemällä rakenteellisia muutoksia, jotka lisäävät pysyvästi työvoiman tarjontaa, voidaan luonnollisen työttömyyden aste painaa alemmaksi.

Luonnollisten työttömyysasteiden kirjallisuudessa työvoiman tarjontaa määrittää yleensä keskeisimmin työmarkkinoiden rakenne. Jäykkien työmarkkinoiden oloissa työttömillä ei ole joko mahdollisuuksia tai kannustimia tarjota työvoimaansa riittävän edullisesti työnantajille. Näin ollen usein ajatellaankin, että esimerkiksi korkea työttömyysturva, ammattiyhdistysliikkeen vahva asema sekä korkea minimipalkkataso vähentävät työvoiman tarjontaa. Purkamalla näitä rakenteita työttömyysastetta saataisiin siis alennettua pysyvästi. (Palley 1999.)

1990-luvulta lähtien luonnollisten työttömyysasteiden sijaan uusklassisessa työllisyysteoriassa on alettu puhua ei-kiihtyvää inflaatioastetta vastaavasta työttömyysasteesta eli NAIRUsta (Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment). Pääasiassa NAIRU nojaa kuitenkin samalle teoreettiselle perustalla kuin luonnollisten työttömyysasteiden teoria (ks. esim. Mitchell & Muysken 2004). NAIRU-kirjallisuudessa kiinnitetään kuitenkin paljon huomiota työnhaun tehokkuuteen, joka ei ollut keskeisessä roolissa luonnollisten työttömyysasteiden kirjallisuudessa. Esimerkiksi Richard Layard, Andrew Jackman ja Richard Nickell (1991) ovat esittäneet, että inflaatiopaineet eivät riipu suoraan työttömien määrästä, vaan siitä kuinka aktiivisesti työttömät hakevat työpaikkoja.

Pääosin NAIRU-kirjallisuus on kuitenkin vanhan luonnollisten työttömyysasteiden kirjallisuuden uudelleenmuotoilua. Tässä kirjallisuudessa kysynnäsäätelyllä eli talouden rahavirtojen säätelemisellä on vain lyhytaikaista merkitystä. Pitkällä aikavälillä työttömyysasteeseen voi vaikuttaa vain lisäämällä työvoiman tarjontaa. Jälkikeynesiläisessä talousteoriassa on kuitenkin osoitettu, että uusklassinen työllisyysteoria nojaa oletuksiin rahan tarjonnan eksogeenisuudesta. Nämä oletukset ovat taas räikeässä ristiriidassa todellisuuden kanssa, sillä nykyisessä rahajärjestelmässä rahan tarjonta on endogeenista. Rahan endogeenisuutta käsitellään tarkemmin sivulla 9.

⁷ Tosin uusklassisessa taloustieteessäkin yleensä hyväksytään ajatus siitä, että työn tuottavuuteen voidaan vaikuttaa esimerkiksi koulutusta lisäämällä (ks. esim. Romer 1994).

Jälkikeynesiläinen työllisyysteoria

Nimestään huolimatta⁸ jälkikeynesiläisen talousteorian lähtökohtana on nimenomaan John Maynard Keynesin tuotanto. Keynesin tuotannossa jälkikeynesiläiset korostavat ennen kaikkea Keynesin pääteoksessaan *The General Theory of Unemployment, Interest, and Money* (1936) kehittämää tuotannon rahateoriaa. Tuotannon rahateorian ytimessä on fundamentaalisen epävarmuuden ja rahan eri funktioiden keskinäisvaikutus. Keynesin mukaan eräs uusklassisen taloustieteen keskeisimmistä ongelmista on ollut riskin ja epävarmuuden käsitteiden sekoittaminen.

Riskin käsite on liitoksissa todennäköisyyksiin: jos puhumme riskistä, viittaamme tapahtumiin, joiden toteutumisen todennäköisyyttä voimme arvioida. Voimme siis esittää, että jotakin tapahtuu vaikkapa 75 prosentin todennäköisyydellä. Epävarmuuden käsitteellä Keynes kuitenkin viittasi tapahtumiin tai prosesseihin, joiden toteutumisen todennäköisyydestä meillä ei ole mitään käsitystä. Esimerkiksi talouden pitkän aikavälin kehitys on fundamentaalisen epävarmuuden määrittämää: siihen vaikuttavat monimutkaiset poliittiset prosessit, teknologian kehitys, ekologiset prosessit ja monet muut mekanismit. Meillä ei siis ole luotettavia keinoja ennustaa talouden kehitystä pitkällä aikavälillä. (Keynes 1936, 162–163.)

Uusklassisessa taloustieteessä rahaa käsitellään yleensä lähinnä vaihdon välineenä. Keynesin mukaan fundamentaalisen epävarmuuden määrittämässä maailmassa rahalla on kuitenkin myös muita olennaisia funktioita. Keynesille erityisen keskeistä on rahan rooli arvon säilyttäjänä⁹. Säästämällä osan tuloistaan kotitaloudet ja yritykset voivat varautua yllättäviin tulevaisuuden tapahtumiin. Tämä onkin lähes välttämätöntä, koska kenelläkään ei voi olla varmaa tietoa tulevaisuuden kehityksestä epävarmuuden määrittämässä maailmassa.

Juuri rahan hamstraaminen on Keynesin työttömyyselityksen ytimessä. Koska raha päätyy talouteen velkasopimusten solmimisen seurauksena, on välttämätöntä, että kaikki lainattu raha myös kulutetaan. Tämä käy hyvin ilmi, kun tarkastelemme rahan kiertoprosessia¹⁰. Kiertoprosessin alussa yritys lainaa pankista rahaa voidakseen aloittaa hyödykkeiden tuotannon. Seuraavaksi yritys hankkii uusilla varoillaan työvoiman, laitteet ja muun tarvitsemansa. Näin yrityksen lainaamat rahavarat päätyvät lopulta yrityksen työntekijöille ja muiden yritysten omistajille¹¹. Jos työntekijät ja omistajat eivät kuluta saamaansa tuloa kokonaan, lainaa ottanut yritys ajautuu vaikeuksiin, koska sen pitäisi suoriutua vielä velastaan pankille tai muulle luottotajalle.

Jälkikeynesiläisessä kirjallisuudessa ei kuitenkaan ajatella, että rahan hamstraamisesta väistämättä seuraisi taantuma ja deflaatio. Olennaista on se, että taloudessa on jatkuvasti riittävästi tulovirtoja kattamaan yritysten tuotantokustannukset. Kulutuksen lisäksi tulovirtoja syntyy myös uusista investoinneista. Näin

⁸ Termi ”jälkikeynesiläisyys” otettiin käyttöön laajasti 1970-luvulla *Journal of Post Keynesian Economics* -aikakauskirjan perustamisen myötä. Termillä jälkikeynesiläisyys haluttiin korostaa eroa uusklassiseen keynesiläisyyteen.

⁹ Jälkikeynesiläisessä kirjallisuudessa rahan muut tehtävät ovat maksuvälineenä ja arvon mittana toimiminen.

¹⁰ Rahan kiertoprosessia ovat jälkikeynesiläisessä talousteoriassa tutkineet niin sanotut circuitistit. Hyvä yleisesitys circuitismista löytyy esimerkiksi Riccardo Realfonzolta (2003).

¹¹ Lopulta myös esimerkiksi laitteisiin ja tilavuokriin käytetyt rahat päätyvät aina joko omistajille tai työntekijöille.

ollen jälkikeynesiläisessä teoriassa talouden kasvu ja työttömyysaste riippuvat paljolti investointiasteesta. Yritysten investointihalukkuus taas riippuu niiden tulevaisuuden näkymistä. Koska yrityksillä ei ole tietoa talouden tulevaisuuden kehityksestä, perustavat ne investointisuunnitelmansa Keynesin (1936, 153) mukaan pääasiassa kulloinkin vallitsevaan taloudelliseen tilanteeseen.

Näin ollen jälkikeynesiläisessä talousteoriassa työllisyys ei välttämättä itsellään palaudu koskaan täystyöllisyystasolle tai edes hintavakauden vaatimalle tasolle. Tämä johtuu siitä, että edes palkkojen laskeminen ei takaa talouden elpymistä. Työntekijät ja omistajat hamstraavat aina osan tuloistaan. Jos uusia investointeja ei synny riittävästi kompensoimaan hamstrattua tulo-osuutta, pysyy talous deflatorisessa kierteessä. Usein efektiivistä kysyntää vähentävät palkkasopeutukset ainoastaan lisäävät yritysten haluttomuutta tehdä uusia investointeja.

Niinpä jälkikeynesiläisessä teoriassa työttömyysaste on riippuvaista sekä pitkällä että lyhyellä aikavälillä kokonaiskysynnästä. Tämän vuoksi tehokkainta työllistämispolitiikkaa jälkikeynesiläisestä näkökulmasta on kysynnänsäätely. Tunnetuin jälkikeynesiläinen talouspoliittinen doktriini on Abba Lernerin (1943) niin sanottu funktionaalisen rahoituksen periaate. Lernerin mukaan valtion on aina talouspolitiikan lähtötilanteessa sovitettava budjettialijäämänsä vastaamaan yksityisen sektorin säästämistavoitetta¹². Mikäli valtio onnistuu tässä, talous säilyy jatkuvasti täystyöllisyysuralla.

Uusklassiset tasapainomekanismit

Uusklassisessa taloustieteessä Lernerin doktriinia ei ole kuitenkaan hyväksytty. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että uusklassisessa työllisyysteoriassa Keynesin rahateoriaa pidetään edelleen virheellisenä. Pääosa uusklassisesta taloustieteestä rakentuu yhä Sayn lain periaatteelle, vaikka siihen ei enää suoraan viitattaisikaan. Sayn (1803) lain mukaan riittämätön kysyntä ei voi koskaan muodostua ongelmaksi, koska ”tarjonta luo oman kysyntänsä”.

Modernissa uusklassisessa taloustieteessä Sayn laille on esitetty yleensä kahdenlaisia perusteita. Klassisin perustelu juontaa juurensa niin sanotusta lainattavien varojen teoriasta (ks. esim. Ohlin 1937). Tämän teorian mukaan yksityisen sektorin säästämistavoitteen kasvu lisää investointeihin käytettävissä olevien varojen määrää. Kun pankkien holveissa on nyt enemmän yksityisen sektorin säästöjä lainattavana eteenpäin, voivat pankit periä aiempaa edullisempaa korkoa lainaamistaan varoista. Näin ollen yksityisen kysynnän vähentyminen johtaa korkotason alentumiseen. Korkotason alentuminen taas lisää yksityisen sektorin investointihalukkuutta ja palauttaa kokonaiskysynnän takaisin tasapainotasolle.

Toista perustetta kutsutaan taas niin sanotuksi varallisuusvaikutukseksi (real balance effect) (ks. esim. Pigou 1943). Varallisuusvaikutuksen mukaan efektiivisen kysynnän vähentymisellä ei ole merkittäviä pitkäaikaisia seurauksia, koska deflaatio lisää rahan ostovoimaa. Näin ollen ennen pitkää rahan reaaliarvon kasvu palauttaa talouden takaisin tasapainotasolle.

¹² Vaikka lähtötilanteessa budjettialijäämä vastaisikin yksityisen sektorin säästämistavoitetta, eroaa tilinpäätöksessä näkyvä alijäämä kuitenkin todennäköisesti alkuperäisestä laskennallisesta alijäämästä. Esimerkiksi taantumatilanteessa kysyntästimulaatio lisää efektiivistä kysyntää ja tuottaa näin ollen lisää verotuloja ja vähentää työttömydenhoitomenoja. Funktionaalisen rahoituksen kannalta julkisen sektorin tilinpäätöksessä näkyvä rahoitustase ei ole kuitenkaan kovin olennainen.

Kumpikin uusklassisista tasapainomekanismeista nojaa jonkinlaiseen versioon eksogeenisen rahan teoriasta. Tämän näkemyksen mukaan keskuspankki asettaa kierrossa olevan rahan kokonaismäärän. Jälkikeynesiläisessä kirjallisuudessa on kuitenkin jo pitkään ymmärretty, että tämä on virheellinen käsitys rahajärjestelmän toiminnasta (ks. esim. Moore 1979; Kaldor 1982). Rahan tarjonta ei voi olla luonteeltaan eksogeenista, koska raha syntyy talouteen velkasopimusten solmimisen seurauksena. Koska liikepankit eivät voi pakottaa asiakkaitaan ottamaan lainoja, on rahan tarjonta väistämättä kysyntävetoista eli endogeenista.

Tätä tosiasiaa hämärtävät usein niin sanotut reservivaatimukset. Reservivaatimuksilla tarkoitetaan liikepankkien keskuspankkirahavarantojen minimimäärää suhteessa pankin myöntämiin luottoihin. Tosiasiassa liikepankeilla on kuitenkin aina aikaa hankkia tarvittavat reservit jälkikäteisesti (ks. esim. Wray 1998, 97–121). Näin ollen reservivaatimukset eivät rajoita liikepankkien lainatarjontaa.

Rahan endogeenisuus on tullut itsestään selväksi viimeistään 1980-luvun lopusta lähtien, kun viimeisetkin keskuspankit hylkäsivät muutaman vuoden käytössä olleet rahamäärätavoitteet¹³. Tämän jälkeen suurin osa keskuspankeista on omaksunut jonkinlaisen inflaatiotavoitteen, jonka saavuttamiseen pyritään säätelemällä ohjauskorkoa. Jos keskuspankki asettaa ohjauskorkotavoitteen, on sen väistämättä luovuttava rahamäärätavoitteesta.

Käytännössä tämä johtuu siitä, että keskuspankin rahapolitiikan ohjausmahdollisuudet perustuvat keskuspankkirahan (reservien) tarjontaan¹⁴. Jos keskuspankilla on ohjauskorkotavoite, on sen tarjottava liikepankeille kaikki niiden pyytämät reservit. Muussa tapauksessa ne liikepankit, jotka eivät olisi saaneet lainaa suoraan keskuspankista, joutuisivat kysymään keskuspankkirahaa liikepankkien välisiltä tukkumarkkinoilta. Tämä taas johtaisi korkotason nousuun pankkien välisillä markkinoilla, minkä johdosta keskuspankin asettama ohjauskorkotavoite ei enää toteutuisi. Näin ollen keskuspankki voi valita vain joko rahamäärätavoitteen tai ohjauskorkotavoitteen.

Myös uusklassisessa rahateoriassa rahan endogeenisuus on yleisesti tunnustettu 1990-luvulta lähtien (ks. esim. Allsop & Vines 2000; Svensson 1999; Taylor 1999). Tällä ei ole kuitenkaan ollut vaikutusta uusklassiseen työllisyysteoriaan, jossa edelleen ajatellaan, että kokonaiskysynnällä on merkitystä vain lyhyellä aikavälillä. Tällainen argumentti perustuu kuitenkin oletukseen, jonka mukaan rahan hamstraamisella ei ole merkitystä pitkällä aikavälillä. Oletuksena on, että säästäminen luo investointeja, joten yksityisen sektorin säästämistavoitteen kasvu tarkoittaa ainoastaan kulutuksen muuntumista investoinneiksi.

Tosiasiassa investointien täytyy kuitenkin edeltää säästämistä, mikäli rahan tarjonta on endogeenista. Investointiensa rahoittamiseksi yritysten on täytynyt ottaa pankkilainoja, joiden kautta raha on päätynyt talouden kierto. Säästämistä voi tapahtua vasta sen jälkeen, kun raha on ensin investointien kautta luotu ta-

¹³ Jotkut keskuspankit omaksuivat 1980-luvun alussa rahamäärätavoitteen monetaristisen talusteorian saavuttaman suosion myötä. Monetaristisessa teoriassa ajateltiin, että keskuspankin tehtävänä on ylläpitää vakaata rahamäärän kasvuvauhtia. Monetaristinen kokeilu jäi kuitenkin lyhyeksi, kun havaittiin, että keskuspankit jatkuvasti epäonnistuivat rahamäärätavoitteidensa saavuttamisessa (ks. esim. Wray 2000).

¹⁴ Liikepankit tarvitsevat keskuspankkirahaa selvittääkseen keskinäiset transaktionsa.

louteen. Näin ollen rahan hamstraamisen lisääntyminen ainoastaan vähentää kokonaiskysyntää eikä saa aikaiseksi uusia investointeja.

Toisin sanoen yksityisen sektorin säästämishalukkuuden lisääntymisellä ja korkotasolla ei ole juuri mitään tekemistä keskenään. Endogeenisen rahan tarjonnan olosuhteissa vallitsevasta korkotasosta päättää keskuspankki rahapolitiikallaan. Korko ei siis määräydy sen mukaan, kuinka paljon pankeissa on asiakkaiden talletuksia, joita voidaan "lainata eteenpäin". Tämä johtuu siitä, että pankit eivät ylipäättään välitä eteenpäin asiakkaidensa talletuksia, vaan luovat kokonaan uutta rahavarallisuutta. Näin ollen lainattavien varojen teoria kuvaa nykykapitalismin sijaan jotakin fiktiivistä talousjärjestelmää, jossa keskuspankilla on ohjauskorkotavoitteen sijaan erittäin tiukka rahamäärätavoite.

Varallisuusvaikutuskaan ei sovi yhteen rahan endogeenisuuden kanssa. Käytännössä rahan endogeenisuus tarkoittaa sitä, että kaikki raha syntyy velanoton sivutuotteena. Kuten hyvin tiedetään, deflaatio-olosuhteissa velkojen takaisinmaksaminen vaikeutuu huomattavasti. Näin ollen deflaatio syventää talouden taantumaa, vaikka "rahan ostovoima" deflaatioissa saattaakin parantua. Varallisuusvaikutuksella voisi olla merkitystä ainoastaan sellaisessa järjestelmässä, jossa raha ja velka on kyetty kytkemään irti toisistaan. Modernissa kapitalismissa ne ovat kuitenkin saman kolikon kaksi eri puolta.

Uusklassiset tasapainomekanismit edellyttäisivät toimiakseen jonkinlaista hyödykerahajärjestelmää tai vähintäänkin sitä, että keskuspankki haluaisi ja pystyisi säätelemään suoraan kokonaisrahamäärän kasvuvauhtia. Nykykapitalismissa raha kuitenkin luodaan endogeenisesti velkasopimusten sivutuotteena, joten uusklassiset tasapainomekanismit eivät vastaa todellisuutta.

Finanssipolitiikka ja jälkikeynesiläisyys

Jälkikeynesiläisessä talousteoriassa ainoastaan riittävä kokonaiskysyntä mahdollistaa täystyöllisyyden ylläpitämisen. Jälkikeynesiläiset korostavat erityisesti finanssipolitiikan roolia kysynnänsäätelyssä. Rahapolitiikalla on jälkikeynesiläisessä ajattelussa vain sekundaarinen rooli¹⁵. Tämä johtuu siitä, että ainoastaan finanssipolitiikalla voidaan varmistaa uusien rahavirtojen syntyminen: alijäämäisellä budjetoinnilla valtio väistämättä lisää kokonaiskysyntää. Sen sijaan rahapoliittinen elvytys tekee ainoastaan lainanottamisesta halvempaa. Se ei itsessään luo yhtään uutta rahavirtaa. Etenkin syvemmän taantumien oloissa yritykset ja kotitaloudet välttävät ottamasta lainaa, vaikka korkotasoa olisikin laskettu alhaalle.

Uusklassisen taloustieteen piirissä finanssipolitiikkaa on kritisoitu esimerkiksi niin sanotusta crowding out -teoriasta käsin (ks. esim. Spencer & Yohe 1970). Tämän teorian mukaan finanssipoliittinen elvytys edellyttää julkisen sektorin velkaantumista. Julkisen sektorin velkaantuminen taas vähentää lainattavien varojen määrää yksityisessä pankkijärjestelmässä, mikä johtaa yksityisten investointien vähentymiseen. Toisin sanoen crowding out -mekanismin taustalta löytyy lainattavien varojen teoria, joka jo edellä todettiin virheelliseksi.

¹⁵ Sen sijaan uusklassisessa taloustieteessä kysynnänsäätelyn ensisijaisena keinona nähdään yleensä rahapolitiikka.

Nykyään finanssipolitiikkaa kritisoidaankin uusklassisessa taloustieteessä useammin niin sanotun ricardolaisen ekvivalenssiteoreeman näkökulmasta (ks. Barro 1974). Teoreeman mukaan valtion alijäämäinen budjetointi ei lisää kokonaiskysyntää, koska valtion on kuitenkin pitkällä aikavälillä tasapainotettava budjettinsa. Näin ollen tulevaisuudessa budjettialijäämän rahoittaminen edellyttää joko veronkiristyksiä tai menoleikkauksia. Kotitaloudet ja yritykset voivat kuitenkin ennakoida sopeutustoimet jo etukäteen, minkä takia budjettialijäämistä ei ole edes tilapäistä hyötyä. Esimerkiksi kotitalouden ei kannata lisätä kulutustaan veronalennuksen jälkeen, koska tulevaisuudessa on todennäköisesti odotettavissa vastaavansuuruinen veronkorotus.

Voidaan kuitenkin kysyä, miksi valtion pitäisi tasapainottaa budjettinsa edes pitkällä aikavälillä. Ainakaan mitään tuotantoon ja työllisyyteen liittyvää syytä tähän ei ole, sillä velkarahajärjestelmässä talous ei automaattisesti palaudu tasapainopisteeseen, kuten edellä osoitettiin. On silti mahdollista, että liiallinen julkinen velkaantuminen vähentää luottomarkkinoiden luottamusta valtion velanmaksukykyyn. Jos luottamus katoaa kokonaan, voi valtio ajautua maksukyvyttömyyteen.

Erityisesti euroalueen kriisimaiden (Kreikka, Portugali, Espanja, Irlanti, Italia) tilannetta on käytetty esimerkkinä julkisen sektorin ylivelkaantumisen ongelmista. Nämä maat ovat kuitenkin luopuneet rahapoliittisesta suvereniteetistaan liittyessään euroalueeseen. Valtioilla, joilla on itsenäinen keskuspankki ja joiden velasta pääosa on kotimaan valuutassa, ei ole maksukyvyttömyysriskiä (ks. luku ”Työllisyyspolitiikan tulevaisuus”). Nämä valtiot voivat tarpeen vaatiessa uusia lainojaan suoraan omasta keskuspankistaan.

Suoran keskuspankkirahoituksen katsotaan kuitenkin uusklassisessa kirjallisuudessa johtavan inflaation kiihtymiseen. Taustalla tässä näkemyksessä on Milton Friedmanin (1963) väite siitä, että ”inflaatio on aina ja kaikkialla rahaan perustuva ilmiö”. Tämä näkemys nojaa rahan kvantiteettiteoriaan, jonka mukaan rahan arvo laskee, jos sen tarjonta lisääntyy. Rahan kvantiteettiteorian moderni muotoilu on niin sanottu neutraalin rahan aksiooma, jonka mukaan kokonaisrahamäärän kasvattamisella ei ole pitkällä aikavälillä minkäänlaisia positiivisia vaikutuksia kokonaistuotannon tasoon tai työllisyystilanteeseen.

Tosiasiassa raha ei kuitenkaan ole hyödyke, jolla olisi jotakin sisäistä arvoa. Pikemminkin raha on velkasopimuksen solmimisen myötä syntyntä osto- ja investointivoimaa. Osto- ja investointivoiman lisääminen taas yleensä lisää kokonaistuotantoa ja parantaa työllisyyttä. Vasta talouden toimiessa jo maksimikapasiteetilla ja täystyöllisyystasolla, johtaisi efektiivisen kysynnän kasvattaminen ainoastaan inflaation kiihtymiseen.

Rahan neutraalisuus ei ole yhteensopiva rahan endogeenisuuden kanssa. Velkarahalla tehtävät uudet investoinnit lisäävät talouden kokonaisrahämäärää. Tämän seurauksena syntyy uutta tuotantoa ja ihmisten kulutusmahdollisuudet lisääntyvät. Näin ollen on lähtökohtaisesti merkityksetöntä, lisätäänkö kokonaisrahämäärää yksityisen pankkijärjestelmän vai valtion suorittaman luotonlaajenuksen seurauksena. Niiden inflatoriset vaikutukset ovat joka tapauksessa samansuuntaiset. Niinpä rahapoliittisesti suvereeni valtio voikin rahoittaa kysynnänsäätelynsä tarvittaessa suorilla keskuspankkiluotoilla.

Lisäksi monet jälkikeynesiläiset ovat korostaneet, että kysyntästimulaatio ei välttämättä lisää julkisen velkaantumisen astetta. Tämä johtuu siitä, että vaikka kysyntästimulaatio edellyttääkin lisääntyntä valtion velanottoa, sen seurauksena myös syntyy uutta tuotantoa. Näin ollen julkisen velan suhde bruttokansantuotteen saattaa jopa laskea. Esimerkiksi Victoria Chick ja Ann Pettifor (2010) ovat osoittaneet, että Isossa-Britanniassa julkista velkaantumista ei ole koskaan onnistuttu taltuttamaan tulo- ja menosopeutuksella. Sen sijaan elvytyspolitiikka on usein johtanut julkisen velkaantumisen asteen alentumiseen.

Työttömyys ja inflaatio

Jälkikeynesiläisen talousteorian pohjalta voidaan siis osoittaa, että työttömyysaste ei automaattisesti palaudu täystyöllisyystasolle tai muuhunkaan tasapainopisteeseen. Uusklassiset taloustieteilijät voivat kuitenkin edelleen vedota siihen, että NAIRU-taso on niin sanottu heikko tasapainopiste (weak attractor). Heikkona tasapainopisteenä voidaan pitää talouden kannalta optimaalista tilannetta, johon talous ei kuitenkaan välttämättä automaattisesti palaudu. Näin ollen talous on aktiivisesti pyrittävä saattamaan heikkoon tasapainopisteeseen kysynnänsäätelyllä.

Tällainen näkemys olisi jo lähellä jälkikeynesiläistä työllisyysdoktriinia, sillä siinä tunnustettaisiin kysynnänsäätelyn keskeinen rooli työllisyyspolitiikassa. Se kuitenkin eroaisi perinteisestä jälkikeynesiläisestä ajattelusta siinä, että aito täystyöllisyys ei olisi enää kysynnänsäätelyn tavoitteena.

Jälkikeynesiläisessä työllisyysteoriassa kuitenkin kiistetään luonnollisen työttömyysasteen tai NAIRUn kaltaisten käsitteiden mielekkyys myös syvällisemmällä tasolla. Jälkikeynesiläisen teorian valossa ei ole mielekästä ajatella, että olisi olemassa jokin vakaa työttömyystaso, jonka alittaminen johtaisi väistämättä inflaation kiihtymiseen. Tämä johtuu niin sanotusta hystereesistä, eli siitä että pitkän aikavälin teoreettinen NAIRU-taso on riippuvaista lyhyen aikavälin työttömyysasteesta. Toisin sanoen työttömyyden saattaminen lyhyellä aikavälillä mahdollisimman alhaiselle tasolle alentaa myös NAIRU-tasoa, eli työttömyysastetta jonka alittamisen jälkeen inflaatio väistämättä kiihtyisi. Toisaalta työttömyysasteen kasvu lyhyellä aikavälillä kasvattaa myös NAIRU-tasoa.

NAIRUn riippuvuus vallitsevasta työttömyysasteesta on seurausta useista tekijöistä. Ehkä keskeisin tekijä liittyy työntekijöiden taitojen ja kykyjen heikentymiseen tai kehittymiseen. Vähänkin pidentynyt työttömyysperiodi heikentää usein työttömän työkykyä ja estää häntä kehittämästä työelämässä vaadittavia taitoja. Lisäksi työttömät saattavat myös stigmatisoitua ja heidän työnhakumotivaation saattaa heikentyä työttömyyden pitkittyessä. Näin ollen osa työttömistä poistuu kokonaan työkykyisen työvoiman joukosta, eikä heidän työllistämisensä ole enää myöhemminkään mahdollista. (Hudson 2003, 114.)

Koska empiirisissä tutkimuksissa sekä teoreettisten työttömyyteen että kasvuun perustuvien tasapainotasojen on havaittu vaihtelevan dramaattisesti vallitsevan työttömyysasteen tai vallitsevan kasvuasteen mukana, ei luonnollisen työttömyyden tasosta ole mielekästä puhua¹⁶. Inflaation torjuminen ylläpitämällä työt-

¹⁶ Empiiristä näyttöä työttömyyshystereesistä ovat esittäneet esimerkiksi Bill Mitchell ja Joan Muysken (2008). Kasvuhystereesistä ovat kirjoittaneet etenkin Miguel León-Ledesma sekä Anthony Thirlwall, jotka ovat osoittaneet, että nousukausina teoreettisesti johdettu luonnollisen kasvun aste on monissa

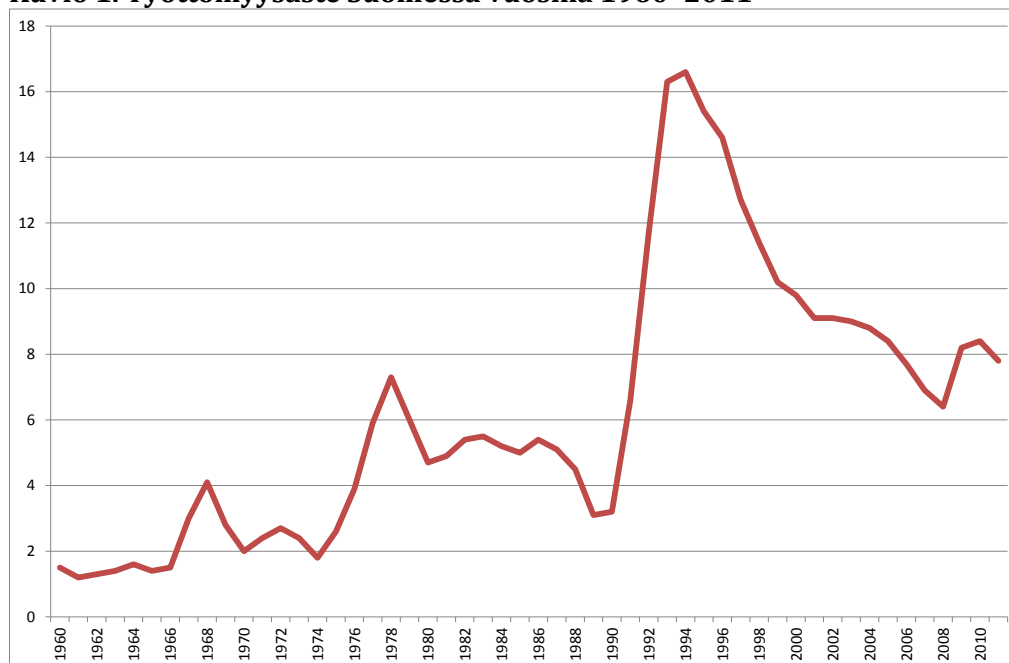
tömien reserviarmeijaa ei ole tehokasta, koska tällainen politiikka vähentää jatkuvasti työkykyisen työvoiman määrää. Inflaation torjuminen on jälkikeynesiläisessäkin ajattelussa tärkeää, mutta siihen on käytettävä muita keinoja.

Olemme toistaiseksi osoittaneet, että keynesiläisen täystyöllisyyspolitiikan harjoittaminen on edelleen sekä mahdollista että tarpeellista. Olemme myös kuvanneet useita uusklassiseen työllisyysteoriaan liittyviä heikkouksia ja suoranaisia virhetulkintoja. Jälkikeynesiläinen työllisyysteoria näyttääkin kuvaavan paljon uusklassista teoriaa paremmin kapitalistisen talousjärjestelmän todellisia prosesseja ja rakenteita. Seuraavaksi tarkastelemme empiirisesti, kuinka jälkikeynesiläisellä teorialla pystytään selittämään työttömyyden kehitystä Suomessa.

Täystyöllisyyden lyhyt historia Suomessa

Viimeisten vuosikymmenten aikana suomalaisilla työmarkkinoilla on tapahtunut paljon. 1990-luvun alun lamavuosina työttömyys nousi taloudessamme historiallisen korkealle, kun pahimmillaan vuoden 1993 lopulla yli 500 000 suomalaista löysi itsensä kortistosta. Kun ennen lamaa työttömyysaste liikkui noin viiden prosentin tietämissä, laman jälkeen alhaisin työttömyysaste saavutettiin ennen finanssikriisiä vuonna 2008, jolloin työttömyysaste laski 6,4 prosenttiin. Finanssikriisin seurauksena työttömyys taloudessamme on jälleen kasvanut. Näyttää siltä, että merkittävän suuresta työttömyydestä on tullut Suomen taloudessa normaali ilmiö, johon ei enää talouspolitiikassakaan tunnuta kiinnittävän erityistä huomiota. Mitä pidemmälle taaksepäin asiaa katsotaan, sitä korkeammalta nykyinen lähes yhdeksän prosentin työttömyysaste kuitenkin vaikuttaa.

Kuvio 1. Työttömyysaste Suomessa vuosina 1960–2011

Lähde: Tilastokeskus

Kuviossa 1 on esitetty Suomen työttömyysasteen kehitys vuodesta 1960 vuoteen 2011. Viidenkymmenen vuoden aikana muutos työttömyysasteessa on ollut merkittävä. 1960-luvun alusta 1970-luvun puoliväliin asti työttömyysaste pysytteli

maissa lähes kaksinkertainen laskusuhdanteissa vallitseviin luonnollisen kasvun asteisiin verrattuna (Léon-Ledesma & Thirlwall 2002).

keskimäärin kolmen prosentin tasolla. 1970-luvun lopulta 1990-luvun alkuun työttömyysaste liikkui lähellä viiden prosenttia. Viimeisen kahden vuosikymmenen ajan työttömyysaste on laskenut selvästi laman huipusta, mutta kuten edellä todettiin, ei lamaa edeltänyttä työttömyyden tasoa ole edelleenkään saavutettu. 2000-luvun ajan työttömyysaste on ollut keskimäärin kahdeksan prosenttia. Pidemmän ajan trendi työttömyysasteessa on siis ollut selvästi nouseva.

Kun lähihistoriassa työttömyysaste on pysytellyt pitkiäkin aikoja kolmen ja viiden prosentin välillä tai jopa alhaisemmalla tasolla, ei pitkään kahdeksan prosentin paikkeilla liikkuvaa työttömyysastetta voida pitää täystyöllisyystasona. Viimeisen viiden vuosikymmenen aikana työttömyysasteessa tapahtuneen muutoksen perusteella voitaneekin perustellusti väittää, ettei Suomen taloudessa ole saavutettu täystyöllisyyttä ainakaan kahteen vuosikymmeneen. On nimittäin vaikeaa nähdä, että kitkатыöttömyys ja vapaaehtoinen työttömyys voisivat nostaa työttömyysasteen taloudessa kahdeksan prosenttiin. Jotta voisimme löytää keinoja työttömyysasteen alentamiseen ja täystyöllisyyden saavuttamiseen, meidän on kyettävä ensiksi selittämään työttömyyden kasvun syitä.

Seuraavassa analyysissa tukeudumme John Maynard Keynesin näkemykseen, jonka mukaan työttömyys on seurausta siitä, etteivät talouden investoinnit tietyllä ajanhetkellä vastaa yksilöiden yhteenlaskettua senhetkistä säästämishalukkuutta (ks. Moore 2002, 148–151; Skidelsky 2011). Toisin sanoen taloudessa ei saavuteta täystyöllisyyden edellyttämää kokonaiskysynnän tasoa. Lisäksi hyödynämme analyysissamme jälkikeynesiläistenkin soveltamaa työttömyyden hystereesiteoriaa.

Investointien merkitys työllisyyden ja talouskasvun taustalla liittyy rahataloudessa ensisijaisesti siihen, että investoinnit luovat talouteen uusia rahavirtoja ja siten potentiaalista ostovoimaa. Kuten edellisessä luvussa havaitsimme, yleensä investointeihin tarvittava rahoitusvarallisuus lainataan pankeilta tai rahoitusmarkkinoilta, jolloin talouteen muodostuu uusia velkasuhteita. Toisin sanoen investointien seurauksena talouden kiertoon syntyy uutta rahaa, joka kiertäessään taloudessa mahdollistaa taloudellisen aktiviteetin eli tuotannon ja vaihdannan laajenemisen. Tästä syystä talouden investointiasteen kehitys heijastuu suoraan talouskasvuun eli kokonaisarvonlisäyksen kasvuun ja tätä kautta määrittelee myös yritysten toimintaympäristöä sekä työllisyyskehitystä.

Investointien merkitystä lisää se, että merkittävä osa rahataloudessa kierrossa olevasta rahavarallisuudesta ajautuu säästämisen muodossa tuotannon ja vaihdannan ulkopuolelle. Kaikkia palkkoja ei koskaan käytetä valmistettujen tavaroiden ja palveluiden hankkimiseen, minkä seurauksena yritykset eivät voi olla koskaan varmoja siitä, saavatko he omat tuotteensa markkinoilla kaupaksi. Kun säästäminen taloudessa lisääntyy, yritysten on entistä vaikeampaa saada hyödykkeitään myydyksi, mikä on yritystoiminnan tavoite ja edellytys. Lopulta yritys voi ajautua konkurssiin, jos se ei kykene keräämään myynneillään riittävästi rahavirtoja erääntyvien velkaerien tai palkkojen maksuun.

Edellä esitelty kuuluisa Sayn laki ei siis rahataloudessa toteudu, koska kokonaiskysynnän riittämättömyys estää kaikkien tuotettujen hyödykkeiden myymisen markkinoilla. Jos yritys- ja tuotantotoimintaa ei tästä syystä ole tietyllä hetkellä

riittävästi, työttömyys ja potentiaalisten tuotantoresurssien vajaakäyttö on välttämätön seuraus.

Jos uusia investointeja syntyy talouteen niin paljon, että kotitalouksien säästämisspäätösten jälkeen lähes kaikki markkinoille tuotetut hyödykkeet voidaan myydä, yritystoiminnan edellytykset pysyvät hyvinä ja tuotannon jatkamiseen sekä laajentamiseen on mahdollisuuksia. Tällaisessa tilanteessa yrityksillä on motiivi palkata tuotantoon kaikki tarjolla oleva työvoima, minkä seurauksena talous saavuttaa lopulta täystyöllisyyden ja täyden tuotantoresurssien käyttöasteen.

Investointien talouteen luomat rahavirrat syntyvät investointitoimialojen maksamina palkkoina ja raaka-ainehankintamenoina, mutta jatkokulutuksen kautta ne lisäävät kulutushyödykkeitä tuottavien toimialojen kysyntää ja osa näiden toimialojen palkoista maksetaan myöhemmin investointien synnyttämällä rahavarallisuudella. Tällä tavalla investoinneilla on talouskasvuun kerrannaisvaikutuksia, jotka riippuvat yleisestä taloudellisen aktiviteetin tasosta. Mitä nopeammin raha kiertää taloudessa, eli mitä enemmän investointien synnyttämällä rahavarallisuudella selvitetään tietyllä aikavälillä taloudellisten toimijoiden maksuja ja velkasuhteita, sitä suuremmaksi niin kutsuttu investointikerroin muodostuu¹⁷.

Voidaankin sanoa, että investoinnit ovat rahataloudessa autonominen kysyntäerä, koska ne määrittelevät muiden kysyntäerien kehitystä. Investointikysynnän kehitys riippuu pääasiassa investoijien tulevaisuuden tuotto-odotuksista. Mitä tuottavammiksi investoiminen koetaan, sitä todennäköisemmin investointihankkeisiin ryhdytään ja sitä todennäköisemmin talouteen muodostuu uusia rahavirtoja.

Rahatalouden suhdannevaihtelu onkin yleensä seurausta juuri investointihalukkuudessa tapahtuvista heilahteluista. Kun yritykset ja kotitaloudet tulevat varovaisemmiksi talouden tulevaisuuden näkymien heikentyessä, ne vähentävät kulutustaan ja erityisesti velkarahalla tehtäviä investointeja. Näin tuotto-odotusten heikentyminen vaikuttaa negatiivisesti rahavirtojen määrään taloudessa ja siten talouskasvu hidastuu ja työllisyyskehitys heikentyy.

Yleensä ajatellaan, että avotalouksien kannalta tärkeämpiä kysyntäeriä ovat yksityinen kulutuskysyntä sekä nettovienti, mutta käytännössä niiden kehitys riippuu investointikysynnän kehityksestä. Investoinnit tapahtuvat ennen kuin kulutukseen tai vientiin tarkoitettuja hyödykkeitä voidaan valmistaa, ja yritykset tekevät aina investointipäätöksen paljon ennen hyödykkeiden myyntiä. Näin ollen hyödykkeiden tullessa markkinoille investointien synnyttämä ostovoima eli potentiaalinen kysyntä on jo olemassa ja kotitalouksien rajakulutushalukkuudesta riippuu, kuinka suuri osa valmistetuista hyödykkeistä ja palveluista tällä ostovoimalla tulee lopulta markkinoilla myytyä.

Sen lisäksi, että investoinnit synnyttävät rahavirtoja ja tuloja kotitalouksille palkkojen muodossa, niiden realisoituminen synnyttää välittömästi työpaikkoja ja laajentaa talouden tuotantokapasiteettia sekä parantaa tuottavuutta. Koska investointitoimialat, kuten esimerkiksi rakentaminen, ovat usein hyvin työvoimain-

¹⁷ Kuvattua kerroinvaikutusta ei pidä sekoittaa teoreettiseen usklassisen keynesiläisyyden tulokerroinvaikutukseen, joka ei ota huomioon rahan endogeenisuutta nykymuotoisessa talousjärjestelmässä. (Ks. Moore 1994; 2006, 376).

tensiivisiä, vaikuttaa investointien kasvu yleensä selkeän positiivisesti työllisyyden kasvuun. Koska investointien tarkoituksena on parantaa ja laajentaa infrastruktuuria sekä tuotantoteknologiaa, vaikuttavat ne uuden liiketoiminnan syntyyn ja talouskasvuun myös tätä kautta. Lisäksi yritykset pyrkivät investoinneilla hankkimaan kilpailuetua kehittämällä uutta teknologiaa, jonka avulla tuotantokustannusten ja muiden liiketoimintakustannusten alentaminen on mahdollista. Rahavirtoihin liittyvien investointien kerrannaisvaikutusten lisäksi myös investointien laadulliset seuraukset voivat parantaa yritysten toimintaedellytyksiä ja siten kiihdyttää talouskasvua sekä lisätä työllisyyttä.

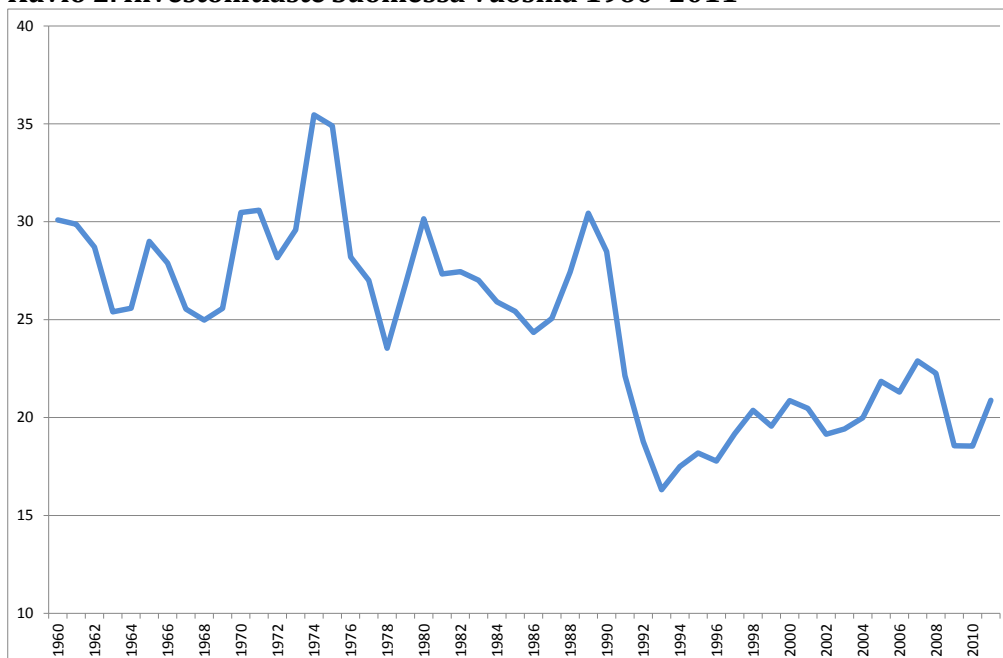
Investointien keskeinen rooli rahatalousjärjestelmässä liittyy siis yhtä aikaa sekä kysyntä- että tarjontatekijöihin. Investoinnit

- 1) synnyttävät talouteen rahavirtoja, joista talouden kokonaiskysyntä muodostuu.
- 2) määrittelevät talouden kokonaissäätämistason, jonka jäädessä kotitalouksien säästämishalukkuutta vähäisemmäksi markkinoille syntyy ylitarjontaa.
- 3) synnyttävät työpaikkoja, laajentavat tuotantokapasiteettia ja parantavat tuottavuutta.

Investointiaste ja työttömyys Suomen taloushistoriassa

Kuviossa 2 on esitetty investointiaste Suomen taloudessa vuosina 1960–2011. Investointiaste kuvaa investointeihin käytettyjen rahavirtojen nimellisarvon suhdetta bruttokansantuotteeseen.

Kuvio 2. Investointiaste Suomessa vuosina 1960–2011

Lähde: Tilastokeskus ja Euroopan komissio

Jos edellä hahmottelemamme kuvaus investointien merkityksestä rahatalousjärjestelmässä pitää paikkaansa, investointiasteen kehityksen tulisi olla käännteinen työttömyysasteen kehitykseen verrattuna: kun talouden investointiaste kasvaa, työttömyysaste pienenee. Kuten työttömyysaste, myös investointiaste on muuttunut Suomen taloudessa merkittävästi viimeisen viiden vuosikymmenen aikana.

Vielä 1960- ja 70-luvuilla investointiasteen keskiarvo oli yli 28 prosenttia ja vielä 1980-luvullakin 27 prosenttia. Laman aikana investointiaste laski merkittävästi ja viimeisen kahden vuosikymmenen aikana investointiaste on ollut keskimäärin ainoastaan hieman yli 20 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Kun investointiasteen kehitystä verrataan työttömyysasteen kehitykseen, havaitaan selvä käänteinen yhteys. Esimerkiksi kun investointiaste putosi merkittävästi vuosikymmenen keskiarvon alapuolelle vuosina 1966–68, kääntyi työttömyysaste selvään nousuun. Myös 1970-luvun lopun investointien romahdus näkyy selvästi työttömyyslukuissa. Vieläkin selvemmin investointien romahduksen ja työttömyyden lisääntymisen välinen yhteys näkyy 1990-luvun alun lamavuosina.

Vastaavasti silloin, kun investointiaste on noussut selvästi vuosikymmenen keskiarvon yläpuolelle, työttömyysaste taloudessa on nopeasti alentunut. Näin tapahtui esimerkiksi vuosina 1974 ja 1975, vuosina 1987–1989 sekä vuosina 2005–2008. Kun verrataan investointi- ja työttömyysasteen vuosikymmenien keskiarvoja (taulukko 1), havaitaan samanlainen käänteinen yhteys. Korkea investointiaste näyttää korreloivan selvästi matalan työttömyysasteen kanssa, mikä puolustaa tekemäämme oletusta investointien ja työttömyyden keskinäisestä vaikutussuhteesta.

Taulukko 1. Työttömyys- ja investointiasteen vuosikymmenen keskiarvo

	Työttömyysaste	Investointiaste
60-luku	2,0	27,3
70-luku	3,7	29,5
80-luku	4,9	27,1
90-luku	12,2	19,8
2000-luku	8,3	20,7

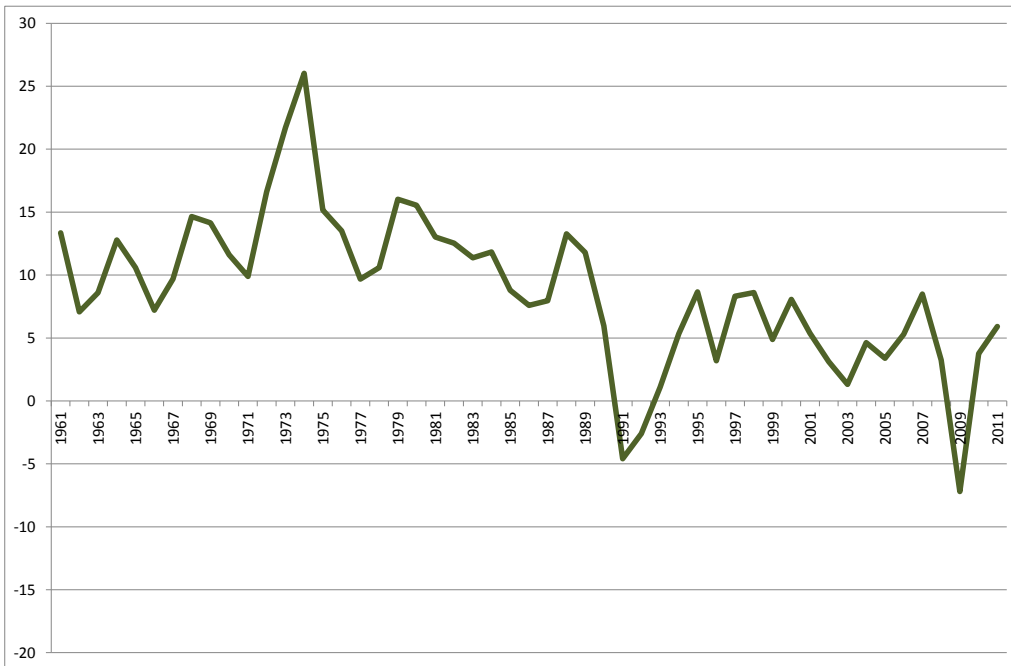
Lähde: Tilastokeskus

Kuten edellä todettiin, mitä nopeammin investointien synnyttämät rahavirrat kiertävät taloudessa, sitä suurempi positiivinen kokonaistaloudellinen vaikutus investoinneilla on. Jos kotitalouksien kulutusalttius on suurta, investointitoimialojen yritysten maksamat palkat kulkeutuvat kulutuskysyntänä kulutushyödykkeitä ja palveluita tuottavien toimialojen yrityksille, jotka voivat tekemillään voitoilla rahoittaa uutta tuotantoa ja omia investointejaan. Toisin sanoen yritykset voivat maksaa omien työntekijöidensä palkkoja, mikä puolestaan synnyttää uuden talouden kokonaiskysyntää lisäävän kierroksen. Tämä tarkoittaa sitä, että rahavirtojen määrä ja siten nimellinen kokonaistuotannon kasvu voimistuvat. Kun rahavirtojen kasvu on nopeaa, yritysten on helppo selvittää aikaisemmin investointeja varten otetuista lainoista ja yrittämisen riskit pienenevät.

Koettujen riskien vähentyminen puolestaan kannustaa yrityksiä työllistämään. Kuten edellä todettiin, vaikuttavat tämän päivän voitot positiivisesti investointihalukkuuteen ja talouteen syntyy itseään vahvistava hyvän kehä, jossa investoinnit kannustavat uusiin investointeihin (ks. Ahokas 2012). Samalla työllistäminen säilyy yritysten näkökulmasta kannattavana ja talous liikkuu lähemmäs täystyöllisyyttä. Seuraavaksi tarkastelemmekin kokonaistuotannon ja talouden rahavir-

tojen kehitystä Suomen taloudessa empiirisesti. Kuviossa 3 on esitetty nimellinen talouskasvu Suomen taloudessa vuosina 1961–2011.

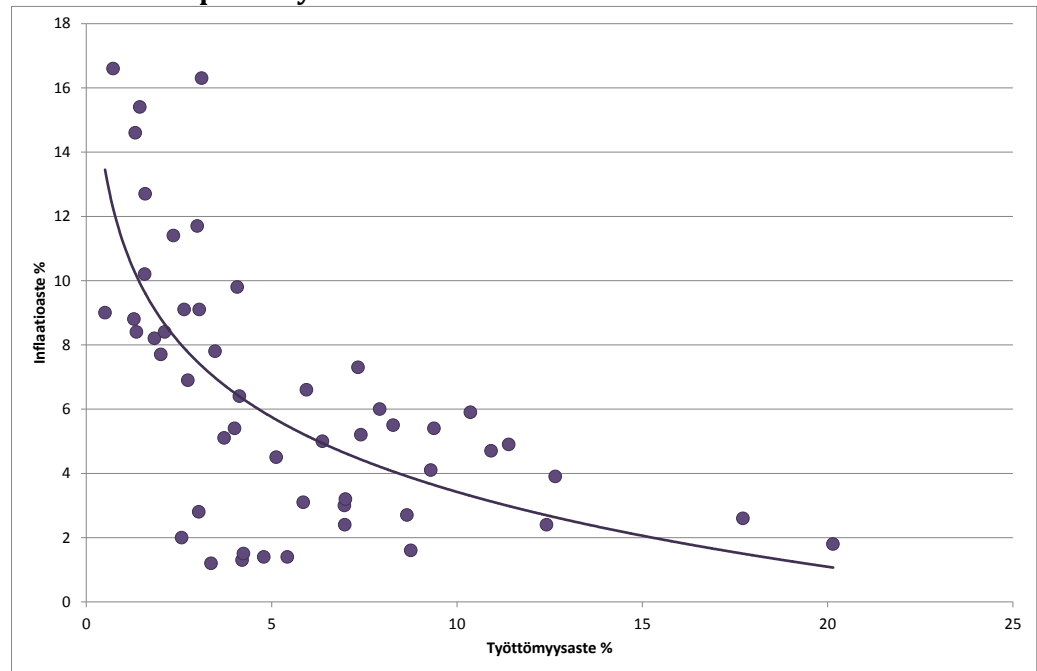
Kuvio 3. Nimellinen bruttokansantuotteen kasvu Suomessa 1961–2011

Lähde: Tilastokeskus ja Euroopan komissio

Kuviosta nähdään, että nimellinen kokonaistuotannon kasvuaste on seurannut tiiviisti talouden investointiastetta. Kun 1960-luvun alusta 1980-luvun loppuun asti nimellinen talouskasvu liikkui keskimäärin 12,5 prosentissa, 1990-luvun laman jälkeen vuosina 1995–2008 nimellinen arvonlisäys kasvoi ainoastaan 5,5 prosenttia. Jos lamavuodet ja finanssikriisiä seuranneen taantumien vaikutus kasvuun huomioidaan, viimeisen kahden vuosikymmenen keskimääräinen kasvu jää ainoastaan neljään prosenttiin. Tuotannossa ja vaihdannassa syntyvien rahavirtojen kasvu Suomen taloudessa siis käytännössä romahti 1990-luvun lamassa, jonka jälkeen rahataloudelliset olosuhteet ovat olleet yritysten tulevaisuuden ennakoinnin kannalta huomattavasti haasteellisemmat. Kun rahavirtojen määrän kasvu on hitaampaa, investoinneista tulee riskipitoisempia, sillä lainojen ja korkomenojen kuolettamisesta tulee selvästi vaikeampaa kuin nopean nimellisen kasvun olosuhteissa. Näin ollen talouskasvun hidastuminen vaikuttaa myös investointihalukkuuteen ja yritysten halukkuuteen työllistää tuotantoa laajentamalla.

Koska nimellinen bruttokansantuotteen kasvu muodostuu tuotannon volyymin kasvusta sekä hintojen kasvusta, on kiinnostavaa tarkastella, miltä aiemmin käsitelty Phillipsin käyrä näyttää Suomen taloudessa. Toisin sanoen mikä on ollut työttömyysasteen ja inflaation välinen yhteys viimeisen viiden vuosikymmenen aikana. Kuviosta 4 havaitsemme, että inflaatioasteen ja työttömyysasteen suhde on kääntäen verrannollinen, kuten nimellisen BKT:n kasvun ja työttömyysasteen suhteesta saattoi päätellä. Suomen taloudessa korkeampi inflaatioaste on siis tarkoittanut matalampaa työttömyysastetta.

Kuvio 4. Phillipsin käyrä Suomen taloudessa vuosilta 1961–2011

Lähde: Tilastokeskus ja Euroopan komissio

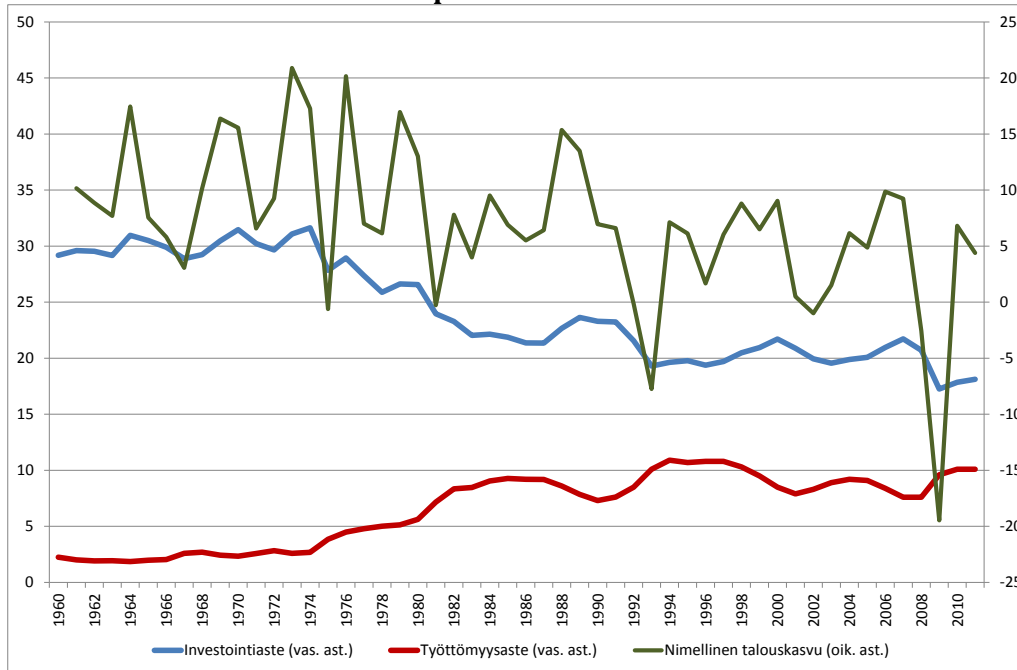
Näin ollen Milton Friedmanin teoreettinen oletus pystysuorasta Phillipsin käyrästä ei saa Suomen taloudesta empiiristä tukea. Tekemämme analyysin perusteella asiassa ei ole mitään yllättävää, sillä molempiin kuvion muuttujiin vaikuttaa oleellisesti talouden investointiaste ja rahavirtojen määrän kasvu taloudessa. Inflaatioon investoinnit vaikuttavat synnyttämällä talouteen ostovoimaa, jolle ei ole hyödykemarkkinoilla vielä materiaalista vastinetta. Kuten edellä havaitsimme, toteutetaan investoinnit aina taloudellisen toiminnan alkuvaiheessa ja kulutushyödykkeet tulevat markkinoille yleensä selvästi myöhemmin kuin investointien synnyttämä ostovoima (ks. esim. Seccareccia 2003). Näin ollen korkea investointiaste johtaa usein tietyillä markkinalohkoilla tarjontaa suurempaan kysyntään. Jos markkinoilla ei ole runsaasti kilpailua, voivat yritykset nostaa hintoja kohdatessaan kasvavan kysynnän sen sijaan, että ne lisääisivät tuotantoa. Koska korkea investointiaste vähentää työttömyyttä, myös työntekijöiden neuvotteluvoima paranee, mikä vaikuttaa osaltaan inflaatioon. Jos sekä yritysten monopoliasema että työntekijöiden neuvotteluasema on edullinen, voi talouteen muodostua inflaatiota nopeuttava kierre. Kilpailu- ja tulopolitiikka ovat tämän kierteen katkaisussa keskeisiä toimenpiteitä, joita käsitellään tarkemmin artikkelin seuraavassa luvussa.

Tähän mennessä havainnoimamme perusteella näyttää siltä, että investointiasteen merkittävä alentuminen ja sen seurauksena hidastunut nimellinen talouskasvu ovat olleet keskeisiä tekijöitä Suomessa lisääntyneen työttömyyden taustalla viimeisten vuosikymmenten aikana. Havaittu kehitys ei ole ainoastaan alueellinen ilmiö ja pelkästään Suomen talouteen liittyvä, mikä käy ilmi kuviosta 5. Kuviossa on esitetty keskimääräinen investointiaste, työttömyysaste sekä nimellinen BKT:n kasvu viidessätoista Euroopan unionin¹⁸ jäsenmaan taloudessa vuosina 1960–2011. Sekä investointiasteen ja työttömyysasteen käänteinen yhteys että investointiasteen ja nimellisen talouskasvun suora yhteys voidaan havaita

¹⁸ Kyseessä ovat jäsenmaat, jotka muodostivat Euroopan unionin ennen vuoden 2004 itälaajentumista.

kuviosta. Näyttääkin vahvasti siltä, että työttömyyden lisääntymistä Suomen taloudessa voidaan selittää yleisemmällä rahatalousjärjestelmässä tapahtuneella rakennemurroksella, jonka vaikutukset ovat näyttäytyneet samanlaisina myös muissa Euroopan talouksissa.¹⁹

Kuvio 5. Investointiaste, työttömyysaste ja nimellinen bruttokansantuotteen kasvu viidessätoista Euroopan Unionin maassa vuosina 1960–2011

Lähde: Euroopan komissio

Hystereesi Suomen työllisyshistoriassa

Toistaiseksi olemme selittäneet työttömyyden kehitystä ainoastaan talouden kysyntäpuolella tapahtuneiden muutosten avulla. Luonnollisesti kuitenkin myös tarjontapuolella tapahtuvilla rakenteellisilla muutoksilla voi olla vaikutusta työttömyysasteeseen ja työttömyydessä tapahtuviin muutoksiin. Mitä nopeampaa on työikäisen väestön määrän kasvu, sitä suurempi määrä uusia työpaikkoja on taloutteen synnyttävä, jotta työttömyysaste ei nousisi. Jos työikäisen väestön määrä kasvaa taloudessa nopeasti, eikä talouden kokonaiskysyntä kasva samassa suhteessa, työttömyyden kasvu on väistämätön seuraus. Jotta yritykset voisivat työllistää työtä vailla olevia henkilöitä, on näillä oltava työhön vaadittavat perustaidot ja osaaminen sekä halukkuutta ottaa tarjottu työ vastaan tarjotulla palkalla. Seuraavaksi tarkastelemme Suomen työttömyysasteen kehitystä näiden tekijöiden valossa.

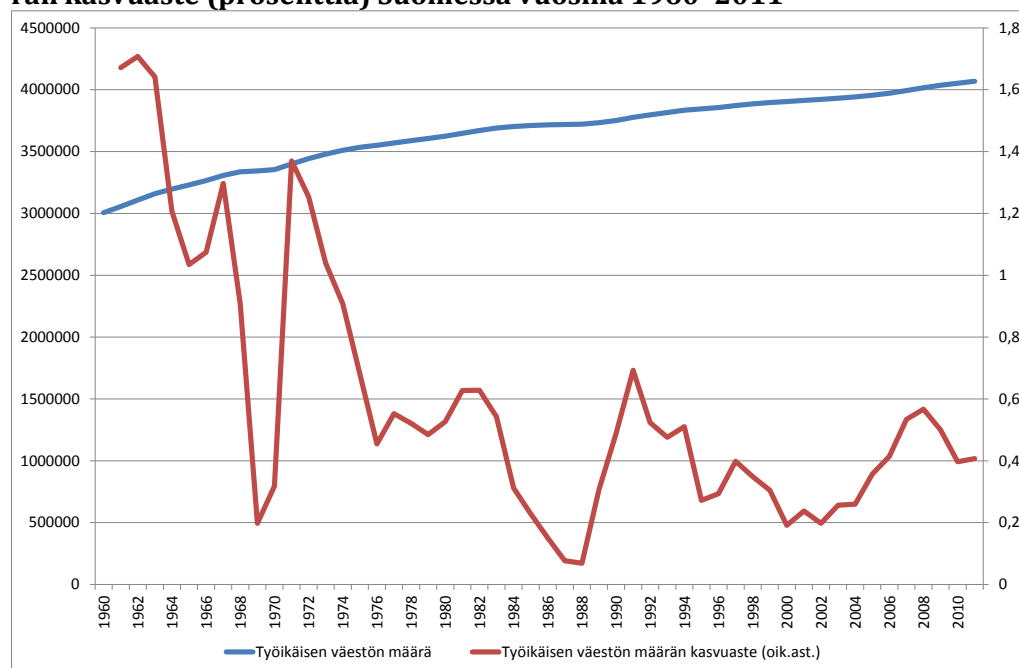
Kuviossa 6 on kuvattu työikäisen väestön määrää sekä sen kasvua Suomessa vuosina 1960–2011. Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat vaikuttivat 1960-luvulla oleellisesti työmarkkinoihin, kun vuosikymmenen aikana työikäisen väestön määrä kasvoi lähes 500 000:llä. Työmarkkinoiden painetta vähensi hieman se, että vuosien 1969 ja 1970 aikana lähes 100 000 työikäistä muutti ulkomaille, pääasiassa Ruotsiin. 1970-luvun puolivälistä lähtien työikäisen väestön määrä Suomen taloudessa on kasvanut suurin piirtein 0,4 prosentin

¹⁹ Esimerkiksi R. C. O. Matthews (1968) on selittänyt Ison-Britannian toisen maailmansodan jälkeistä täystyöllisyyttä korkeammalla investointiasteella ja investointien nopealla kasvulla sotaa edeltäneeseen aikaan verrattuna.

vuosivauhtia. Näyttää siis siltä, ettei työikäisen väestön määrän kasvuvauhti selittä työttömyysasteen nousua.

Niinä vuosina 1960-luvulta tähän päivään, jolloin työikäisen väestön määrä kasvoi nopeimmin, työttömyysaste Suomen taloudessa oli alhaisimmalla tasolla. Vastaavasti työvoiman kasvun hidastumisen jälkeen työttömyysaste on kasvanut. Talouden korkea investointiaste siis riitti purkamaan työvoiman määrän nopean kasvun työmarkkinoille tuottaman paineen 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa. Sen sijaan 1990-luvun laman jälkeinen alhainen investointiaste näyttää olleen riittämätön painamaan työttömyyttä edellisten vuosikymmenien tasolle työikäisen väestön määrän kasvun hidastumisesta huolimatta.

Kuvio 6. Työikäisen väestön määrä (henkilöä) ja työikäisen väestön määrän kasvuaste (prosenttia) Suomessa vuosina 1960–2011

Lähde: Tilastokeskus

Kun tarkastelemme yksityiskohtaisemmin työttömyysasteen kehitystä (kuviot 1), huomaamme työttömyyden kasvussa tietyn kaavan. Voimme erottaa kuviosta kolme selvää piikkiä työttömyysasteessa, jotka sijoittuvat ajallisesti 1960-luvun ja 1970-luvun taantumisiin sekä 1990-luvun alun lamaan. Taantumien jälkeen työttömyys on jäänyt pysyvästi niitä edeltänyttä aikaa korkeammalle tasolle ja juuri kun aikaisempaa normaalitasoa aletaan lähestyä, on edessä ollut uusi taluskriisi ja työttömyysasteen nousu.

Jälkikeynesiläiset taloustieteilijät ovat kutsuneet kyseistä ilmiötä hystereesiksi ja selittäneet sitä muun muassa yritysten toimintamotiiveista käsin (ks. esim. Mitchell 1987). Kun talouden kasvu on nopeaa ja talouden kysyntäolosuhteet otolliset, yritykset onnistuvat myymään nopeasti ja vaivattomasti valmistamansa hyödykkeet ja palvelut. Jos talous on kilpailtu, on yritysten kannattavaa pyrkiä laajentamaan toimintaansa, mikä edellyttää uusien työntekijöiden palkkaamista. Korkeasuhdanteessa, jossa työttömyys supistuu, yritykset eivät välttämättä onnistu löytämään juuri sellaista työvoimaa (osaamiseltaan ja hinnaltaan), mikä olisi niiden näkökulmasta optimaalista. Tästä huolimatta palkkaaminen kannattaa, koska tuotannon laajentamisen hyödyt ovat riittävän suuret. Yleensä nou-

susuhdanteessa yritykset turvautuvatkin työvoiman kouluttamiseen ja maksavat normaalia parempia palkkoja, mikä tietysti kannustaa myös työntekijöitä ottamaan tarjottua työtä vastaan.

Negatiivisten tulevaisuuden odotusten levitessä talouteen ja noususuhdanteen kääntyessä laskusuhdanteeksi yritysten toiminta ja työllistämislinja muuttuvat nopeasti. Työvoiman vähentämisestä haetaan aluksi säästöjä, jotta kannattavuus voidaan turvata ja uusia rekrytointeja rajoitetaan pitkälle tulevaisuuteen.

Vaikka talous kääntyisikin kasvu-uralle esimerkiksi julkisen kysynnänsäätelypolitiikan seurauksena, yritykset ovat pitkään varovaisia investoinneissaan sekä työvoiman palkkauksessa. Vasta sitten kun investointi- ja tuotantohalukkuus nousevat jälleen riittävän suuriksi, alkaa työttömyysaste lähestyä taantumaa edeltänyttä tasoa. Valitettavasti yksityisten investointien varassa oleva noususuhdanne on harvoin kestävä, sillä lopulta voitto-odotukset ylittävät toteutuvi- en voittojen tason, jolloin negatiiviset odotukset alkavat levitä taloudessa. Näin ollen käsillä on uusi taantuma ja työttömyysasteen harppaus ylöspäin ja taas edellä kuvatut prosessit toistuvat.

Vaikka työllistyminen tapahtuu lopulta aina yrityksen tekemän päätöksen kautta, myös työntekijöiden valinnat ja heidän työkykynsä vaikuttavat työllisyyteen ja työttömyysasteen kehitykseen. Kun työttömyysaste taantumassa kohoaa, yleensä myös talouden rakennemuutos voimistuu ja yritykset järjestelevät toimintojaan uudelleen. Tällöin häviää monia pitkäaikaisia työpaikkoja, joissa työntekijät ovat toimineet useita vuosia tai jopa vuosikymmeniä. Kun uudessa noususuhdanteessa yritykset alkavat jälleen palkata työntekijöitä, näissä työtehtävissä palvelleet työntekijät eivät välttämättä enää löydä osaamistaan ja ammattitaitoaan vastaavaa työtä.

Tämän seurauksena monet työttömyysjaksot pitkittyvät ja työmarkkinoille syntyy pitkäaikaistyöttömyyttä, jonka purkaminen on erittäin haasteellista. Työttömyyden venyessä ihmisten työkyky heikkenee entisestään ja osaamiseen liittyvien ongelmien lisäksi työllistymistä voivat alkaa vaikeuttaa esimerkiksi terveydel- liset tai sosiaaliset rajoitteet (ks. Sepponen ym. 2012). Pitkän työuran tehneiden ja työuransa aikana palkkatasoaan nostaneiden ihmisten halukkuus ottaa vastaan matalamman tuottavuuden ja siten matalamman palkkatason työpaikkoja saattaa myös vaikeuttaa työllistymistä.

Uuskeynesiläisen talousteorian piirissä nimenomaan palkkajäykkyyksiä on pidetty hystereesi-ilmiön tärkeimpänä syynä. Jälkikeynesiläiset tutkijat ovat kuitenkin pitäneet tätä näkökulmaa liian suppeana (ks. esim. Mitchell ja Muysken 2002) ennen kaikkea siksi, että se sivuuttaa yritysten muuttuneet motiivit sekä työkykyssä tapahtuneet muutokset, jotka ovat tulkintamme mukaan vaikuttaneet oleellisesti Suomenkin taloudessa havaitun työttömyysasteen kaavanmukaiseen kehitykseen.

Eriytyisen selvästi kuvatut prosessit näyttäytyivät 1990-luvun lamassa, jonka aikana pitkäaikaistyöttömyys eli vuoden tai pidempään työttömänä olleiden henkilöiden määrä kasvoi selvästi. Laman jälkeen noin 20 prosenttia työttömistä on kuulunut Suomessa pitkäaikaistyöttömien joukkoon. Työttömyydestä on tullut myös enemmän periytyvää (ks. esim. Järvinen 1999; Virmasalo 2002). Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien lapsilla, jotka ovat jääneet vaille perusasteen jälkeistä

tutkintoa, on ollut vaikeuksia työllistyä yhä enemmän koulutusta ja osaamista vaativilla työmarkkinoilla (ks. esim. Vanttaja 2005; Myrskylä 2012).

Lyhyt empiirinen tarkastelumme on osoittanut, että Suomen taloudessa ei ole saavutettu täystyöllisyyttä ainakaan kahteen vuosikymmeneen. Pidemmällä aikavälillä työttömyysasteen kasvu on jatkunut tasaisesti ja vakiintunut 1990-luvun alun laman jälkeen noin kahdeksan prosentin tasolle. Tulkintamme mukaan keskeisin syy työttömyyden lisääntymiseen on ollut talouden investointias-teen jatkuva supistuminen, joka on ollut koko eurooppalaista taloutta määritellyt trendi viimeisen viiden vuosikymmenen aikana.

Kun investointiaste on laskenut ja investointien kasvuaste alentunut, talouden nimellinen kasvu on hidastunut, mikä on muuttanut oleellisesti yritysten toimintaympäristöä. Rahavirtojen määrän kasvun supistuminen on jatkuvasti supistanut myös yritysten nimellisten voittojen kasvua suhteessa yritysten lainakantaan, mikä lisää rahataloudessa välttämättä yritystoiminnan epävarmuutta. Siksi myös tulevaisuuden investointeihin suhtaudutaan varauksella ja työllistämistä harkitaan tarkkaan. Kun taloudellista kehitystä viimeisten vuosikymmenien aikana ovat myös häirinneet toistuvat kriisit, on työttömyysasteen nousuun vaikuttanut myös niin kutsuttu hystereesi-ilmiö: kriisien seurauksena sekä työn kysyntä että työn tarjonta ovat vähentyneet pysyvästi.

Miten havaitsemaamme rakennemuutosta voidaan sitten selittää? Miksi investointiaste Suomen ja muiden Euroopan maiden talouksissa on viimeisten vuosikymmenien aikana alentunut merkittävästi ja saanut aikaan työttömyyden lisääntymisen? Näkemyksemme mukaan keskeinen tekijä muutoksen taustalla on talouspolitiikassa 1970-luvun alussa tapahtunut muutos, jota tarkastelemme artikkelin seuraavassa luvussa osana suomalaisen työllisyyspolitiikan historiaa.

Täystyöllisyys suomalaisessa politiikassa

Toisen maailmansodan jälkeen länsimaissa nousi vallalle ajatus, jonka mukaan valtion tehtävänä oli taata vakaat taloudelliset olosuhteet ja estää vakavat työttömyyskriisit. 1930-luvun suuren laman nähtiin vaikuttaneen oleellisesti yhteiskunnallisen levottomuuden kehitykseen ja lopulta sodan syttymiseen, eikä kenelläkään ollut halua toistaa lähihistoriassa tehtyjä virheitä.

Suomessakin alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota talouspolitiikkaan ja valtiojohtoiseen taloudelliseen suunnitteluun. Jo ensimmäisinä sodan jälkeisinä vuosina valtion rooli taloudellisessa ohjauksessa muodostui suuremmaksi kuin koskaan aikaisemmin maamme historiassa. Jälleenrakennus ja sotakorvauksien maksaminen Neuvostoliitolle edellyttivät laajoja investointeja ja teollisuuden rakentamista lähes tyhjästä. Samaan aikaan kotimaan markkinoiden hyödykepu-la edellytti hintasäännöstelyä ja 1940-luvun lopulla valtio säätelikin käytännössä kaikkea taloudellista toimintaa.

Kun taloudelliset olosuhteet alkoivat normalisoitua 1950-luvun vaihteessa, uudenlaisen talouspolitiikan suuntaviivat rupesivat hahmottumaan myös Suomessa. Länsimaissa tapahtuneen talousajattelun murroksen seurauksena muotiin olivat tulleet sellaiset talusteorit, jotka pyrkivät selittämään 1930-luvun laman sekä suurtyöttömyyden syitä ja joiden pohjalta oli mahdollista suunnitella talouspolitiikkaa, jota harjoittamalla vastaavat tapahtumat voitaisiin välttää tulevaisuudessa. Kansainvälisessä keskustelussa merkittävimmän aseman sai John

Maynard Keynesin 1920- ja 30-luvuilla hahmottelema talousteoria, jonka katsottiin toisen maailmansodan jälkeen mullistaneen kokonaan länsimaisen talousajattelun (ks. Ayres 1945; Dillard 1948).

Keynesin ajatukset olivat lähteneet leviämään Isosta-Britanniasta maailmalle jo ennen toista maailmansotaa. 1930-luvulla Keynesin näkemykset vaikuttivat merkittävästi Yhdysvalloissa presidentti Franklin D. Rooseveltin New Deal -ohjelman toimeenpanoon²⁰. Myös Ruotsissa Keynesin ajatukset saivat vastakaikua jo 1930-luvulla, kun myöhemmin valtiovarainministerinä toiminut sosialidemokraatti Ernst Wigforss sovelsi niitä kirjoituksissaan, esimerkiksi 1930-luvun alun talouskriisiä käsitelleessä pamfletissaan (Winch 1966; Lindbeck 1968). Sodan jälkeen Keynesin talousteoria vaikutti oleellisesti Ruotsin sosialidemokraattien ajamaan talouspolitiikkaan nivoutuen yhteen Gunnar Myrdalin talousteoreettisten ajatusten kanssa (Lundberg 1985). Myös esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa talouspolitiikkaa suunniteltiin sodan jälkeen Keynesin talousteoriaan nojautuen (ks. esim. Jones 1972, Kaldor 1971; Francis 1997)

1950-luvun alussa Keynesin talousteorian vaikutukset alkoivat näkyä myös suomalaisessa talouspoliittisessa keskustelussa. Keskeiseksi politiikkatyökaluksi muodostui investointien ohjaaminen sekä suunnittelu ja keskeiseksi poliittiseksi tavoitteeksi täystyöllisyys. Yleensä Suomessa keynesiläinen politiikka on ymmärretty suhdannepolitiikkana ja erityisesti valtion tulojen sekä menojen säätelynä, mutta todellisuudessa Keynesin esittämät politiikkasuositukset liittyivät lähes ainoastaan talouden investointien hallintaan²¹.

Esimerkiksi *Yleisessä teoriassa* Keynes (1936, 378) pitää ainoana keinona täystyöllisyyden saavuttamiseksi investointien jonkinasteista kansallistamista. Myös muissa rauhan ajan talouspolitiikkaa koskevissa suosituksissa Keynes alleviivasi investointien säätelyn merkitystä ja suositteli sekä investointiasteen että julkisten investointien määrän merkittävää kasvattamista (Kregel 1994–1995).

Investointipolitiikan kannatus olikin 1950-luvun alussa Suomessa voimakasta. Kuten Urho Kekkonen kuuluisassa pamfletissaan *Onko maallamme malttia vaurastua?* vuonna 1952 kirjoitti, oli investoinnista tullut sodanjälkeisen ajan ”muotiana” tai ”taikasana” myös Suomessa, jossa sana oli siirtynyt vähitellen ”talouselämän ahtaan johtoportaan” käytöstä ”jokamiehen taloudellisten tuumailujen varuskamariin” (Kekkonen 1952, 7).

Kekkonen henkilökohtaisena tavoitteena oli valtion investointipolitiikan suuntaaminen syrjäseutujen ja erityisesti Lapin sekä Kainuun kehittämiseen, mikä 1950-luvun lopulla konkretisoituikin muun muassa Kemijoen valjastamisen ja voimalaitoshankkeiden toteutumisena. Yksi tärkeimmistä vaikuttimista Kekkonen ajamalle politiikalle oli huoli syrjäisten alueiden työllisyystilanteesta. 1950-luvun vaihteen taantumassa työttömien määrä kasvoi pahimmillaan 58 000 henkilöön ja yksin Pohjois-Suomessa työttömiä oli 28 000. Kekkonen olikin vakuutunut siitä, että ”työttömyys tulee tulevaisuudessa uhkaamaan tuolta ilmansuunnalta, jollei maataloutta voida vahvistaa ja teollisuutta sijoittaa raukoille rajoille” (Kekkonen 1952, 106).

²⁰ New Deal -ohjelma toteutettiin Yhdysvalloissa vuosina 1933–1937. Keynes oli suorassa kirjeenvaihdossa Rooseveltin kanssa vuodesta 1933 vuoteen 1935 (ks. esim. Houck, 1999; Schlesinger, 2003).

²¹ Esimerkiksi Jukka Pekkarinen ja Juhana Vartiainen (1993) käsittelevät suomalaista talouspolitiikkaa analyysoivassa kirjassaan keynesiläisyyttä ensisijaisesti suhdannepolitiikkana.

Samana vuonna kuin Kekkonen kirjanen julkaistiin, Talouspoliittinen Suunnitteluneuvosto valmisteli niin kutsuttua pitkän tähtäimen talous- ja työllisyysohjelmaa. Tässä ohjelmassa täystyöllisyys kirjattiin ”pitkäjännitteisen talouspolitiikan” tavoitteeksi rahataloudellisen vakauden, tuotannon ja elintason kohottamisen sekä tuotannon tulosten oikeudenmukaisen jakautumisen kanssa. Ohjelmaluonnosta kommentoineen SAK:n lausunnossa täystyöllisyys nostettiin eksplisiitista tärkeimmäksi talouspoliittiseksi tavoitteeksi ja ohjelman laadintaa oli SAK:n mukaan tärkeää ”lähinnä työttömyysvaaraa, eikä inflaatiovaaraa silmälläpitäen” (SAK 1952, 15). SAK:n esittämät perustelut ohjelmatavoitteille olivat täystyöllisyyden käsitteen määrittelystä lähtien lähes suoraan Keynesin *Yleistä teoriasta* lainattuja ja kokonaiskysynnän säätely nostettiin välttämättömäksi ehdoksi täystyöllisyyden saavuttamiseksi. Keskeisiksi kokonaiskysynnän säätelyn välineiksi SAK:n lausunnossa nimettiin yksityisen investointitoiminnan säätely sekä valtion investoinnit, mutta myös kulutuskysynnän ja kulutushyödykemarkkinoiden säätelyä sekä tulopolitiikkaa pidettiin keskeisinä täystyöllisyyden ja taloudellisen vakauden turvaamisen välineinä.

Myös vasemmistopuolueiden talouspoliittisissa ohjelmissa täystyöllisyys nostettiin tärkeimmäksi tavoitteeksi 1950-luvulla. Esimerkiksi SDP:n talouspoliittisessa ohjelmassa vuodelta 1954 tavoitetta perusteltiin sillä, että ”kansantalouden kokonaishyvän ja taloudellisten kehitysmahdollisuuksiemme kannalta on täystyöllisyyden säilyttäminen samaa poliittista arvoluokkaa oleva asia kuin sotien hävitysten välttäminen” (SDP 1954). SDP:n ohjelmassa täystyöllisyyden ymmärrettiin vaativan valtio-ohjauksen lisäämistä. Ohjelmassa painotettiin julkisten investointien eli sijoitustoiminnan sekä teollisuuspolitiikan vahvistamisen tärkeyttä. Täystyöllisyyspolitiikka ja sen keskeiset keinot, ennen kaikkea laaja-alainen kokonaiskysynnän säätely, nähtiin myös tärkeinä talouden suhdanteiden tasaamisen välineinä.

Talousajattelun uudet tuulet eivät jääneet ainoastaan ohjelmatasolle, vaan ne vaikuttivat oleellisesti 1950-luvulla Suomessa harjoitettuun talouspolitiikkaan. Erityisesti valtion investointien merkitys talouspolitiikassa ja taloudellisessa kehityksessä yleensä kasvoi merkittävästi vuosikymmenen aikana (Tarkka 1988; Willman 1979). 1960-luvulle tultaessa julkisen sektorin investointiaste olikin noussut yli viiteen prosenttiin, minkä lisäksi valtionyhtiöiden suorittamat investoinnit olivat kasvaneet merkittävästi sotaa edeltäneeltä ajalta. Kuten edellisen luvun tarkastelu osoitti, voimakkaan teollisuus- ja investointipolitiikan seurauksena myös täystyöllisyystavoite Suomen taloudessa saavutettiin. Näin ollen Suomen talous eli muiden länsimaiden rinnalla niin kutsuttua kultakautta, jolloin työllisyys pysyi korkeana ja talouden kasvu vakaana (ks. esim. Crafts 1995; Marglin 1990).

Harjoitetun talouspolitiikan lisäksi täystyöllisyyden saavuttamiseen vaikutti Bretton Woods -järjestelmä, joka vakautti kansainväliset rahoitus- ja valuuttamarkkinat. Pääomakontrollit rajoittivat reaalityönteille toiminnalle haitallista spekulatiota ja käytännössä katsoen kaikki rahoitustoiminta liittyi reaalityönteisiin investointeihin ja muihin kasvua tukeneisiin hankkeisiin.

Suomen talouspolitiikassa ei tapahtunut 1960-luvulla merkittäviä muutoksia, vaan täystyöllisyyspolitiikkaa jatkettiin 1950-luvulla käyttöön otetuin keinoin. Valtion aktiivinen investointi- ja teollisuuspolitiikka jatkui ja työttömyysaste py-

syi alle kolmessa prosentissa vuosikymmenen puolivälin taantumaa lukuun ottamatta. Taantumien tasoittelussa hallitukset turvautuivat niin ikään voimakkaaseen investointipolitiikkaan ja taloudellisen suunnittelun tärkeyttä korostettiin entistä enemmän (Mannermaa 2007, 70–72). Vahvaan kasvuun pyrkivä investointipolitiikka oli siis myös suhdannepolitiikan keskiössä.

1970-luvulle tultaessa suorien julkisen sektorin investointien sijaan painopiste siirtyi valtionyhtiöiden investointien tarkempaan suunnitteluun, jolla pyrittiin tehostamaan entisestään teollisuuspolitiikkaa sekä laajentamaan valtion yritystoimintaa. Teollisuuspolitiikan voimistuminen selittääkin 1970-luvun puolivälin vuosien ajoittunutta investointiasteen selvää nousua ja työttömyysasteen alenemista alle kahteen prosenttiin.

Vuosikymmenen lopun taantuma muodostui lopulta merkittäväksi käännekohdaksi suomalaisessa talouspolitiikassa. Bretton Woods -järjestelmän kaatuminen vuonna 1971 oli muuttanut oleellisesti talousjärjestelmän perustaa. Valuuttakurssijärjestelmän muutoksen lisäksi pääomakontrolleista alettiin luopua ja rahhoitusmarkkinoiden sääntelyä vähennettiin.

Dollarin kelluttamisen seurauksena vakaat taloudelliset olosuhteet menetettiin nopeasti. Yksi keskeisimmistä seurauksista oli öljyn hinnan nopea nousu, kun öljyntuottajat vastasivat dollarin ulkoisen arvon vuodesta 1971 jatkuneeseen nopeaan heikkenemiseen. Hintashokkien myötä negatiiviset tulevaisuuden odotukset lisääntyivät nopeasti, minkä seurauksena kansantalous toisensa jälkeen ajautui syvään taantumaa. Valuuttakurssin heikentymisen myötä inflaatio voimistui Yhdysvalloissa selvästi, millä oli lopulta suuri merkitys talousajattelun ja talouspolitiikan murrokseen.

1960-luvulla talouspolitiikka oli nojannut ympäri maailmaa Phillipsin käyrään, mutta 1970-luvulla erityisesti Yhdysvalloissa Phillipsin käyrän mukaista yhteyttä työttömyyden ja inflaation välillä ei enää havaittukaan. Uudessa tilanteessa suosiota alkoi saavuttaa monetaristinen talousteoria ja siihen sisältynyt ajatus vertikaalisesta Phillipsin käyrästä. Monetaristien mukaan Yhdysvalloissa oli saavutettu pitkän aikavälin tasapainotilanne, jossa työttömyysasteen ja inflaation välinen yhteys katkeaa ja inflaatiosta tulee ainoastaan monetaarinen eli rahan määrän kasvuun liittyvä ilmiö²².

Kuten Keynesin ajatukset 1930-luvulla ja toisen maailmansodan jälkeen, myös monetaristinen ajattelu alkoi vähitellen määritellä talouspoliittista ajattelua ja sitten talouspolitiikkaa ympäri maailman. 1970-luvun puolivälissä myös Suomeen ulottunut kansainvälinen laskusuhdanne toimi katalyyttina suomalaisen talouspolitiikan muutokselle. Kun vielä 1970-luvun alussa valtiollisen suunnittelun oli nähty olevan välttämätöntä täystyöllisyyden turvaamiseksi, vuosikymmenen lopulla lähes kaikki talouspolitiikasta vastuussa olevat henkilöt olivat valmiita lisäämään markkinaehtoisia ratkaisuja täystyöllisyyden saavuttamiseksi.

Talouspolitiikan suunnanmuutos kiteytyi kuuluisaan Korpilammen konferenssiin vuonna 1977. Konferenssissa koolla olleet yksityisen sektorin ja valtion edustajat yhdessä tuumin määrittelivät uudestaan suomalaisen talouspolitiikan suunnan.

²² Kiinnostavaa on, että juuri Friedman ja monet muut monetaristit olivat suosittelleet 1960-luvulla kiinteästä valuuttakurssista luopumista, jonka seuraukset lopulta tarjosivat empiiristä todistusaineistoa myös uudelle työllisyys- ja inflaatioteorialle.

Lähtökohtana oli se, ettei tähän asti harjoitettu valtion suunnitteluun ja investointipolitiikkaan nojannut täystyöllisyyspolitiikka soveltunut uusiin kansainvälisiin olosuhteisiin (ks. Saari 2010). Siksi vanhoista toimintatavoista oli luovuttava ja markkinaehtoisille ratkaisuille erityisesti investointien ja rahoituksen kohdentamisessa oli välttämätöntä antaa lisää tilaa.

On tärkeää ymmärtää, ettei talouspolitiikan suunnanmuutos tarkoittanut täystyöllisyystavoitteesta luopumista, vaan ainoastaan keynesiläisestä täystyöllisyyspolitiikasta luopumista. Ensimmäisenä uutta talouspolitiikkaa toteuttamaan lähtenyt Sorsan II hallitus (1977–1979) määritteli jopa määrällisen työttömyysastetavoitteen, 2,5 prosenttia, johon uudella talouspolitiikalla uskottiin vakaasti päästävän. Kuten edellisen luvun empiirinen tarkastelu osoitti, tätä tavoitetta ei kuitenkaan koskaan saavutettu.

1970-luvun lopulla alkanut talouspolitiikan suunnanmuutos jatkui 1980-luvulla, jolloin julkisen vallan roolia talouden ohjauksessa pyrittiin tietoisesti vähentämään. Rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen saatettiin loppuun 1980-luvun puolivälissä ja valtion roolia teollisuuden ohjauksessa supistettiin. Tämä näkyi muun muassa investointiasteen merkittävänä alentumisena edellisen vuosikymmenen tasoon verrattuna, mikä vaikeutti huomattavasti täystyöllisyystavoitteeseen pääsemistä. Vasta 1980-luvun viimeisten vuosien investointibuumi käänsi työttömyysasteen laskuun, mutta yksityisten investointien ja kulutuksen varassa ollut ja pitkälti ulkomaisella velalla rahoitettu noususuhdanne päättyi nopeasti kohtalokkain seurauksin.

Kun keynesiläisestä täystyöllisyyspolitiikasta siirryttiin markkinaehtoiseen politiikkaan, kokonaiskysynnän riittävyyden sijaan työllisyyspolitiikassa alettiin keskittyä entistä enemmän työn tarjonnan lisäämiseen, josta tuli käytännössä ainoa työllisyyspolitiikan muoto 1980-luvun loppuun mennessä (Mannermaa 2007, 154–155). Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana talouspolitiikassa on painotettu entistä enemmän työhön kannustamisen ja työmarkkinoiden kohtaannon parantamisen merkitystä korkeamman työllisyyden tason saavuttamisessa. Käytännössä talouspolitiikan ja työllisyyspolitiikan ajatuksena on ollut se, että ilman rakenteellisia esteitä olemassa oleva kokonaiskysynnän taso olisi riittävä takamaan täystyöllisyyden. Vaikka korkea työllisyysastetta ja matalaa työttömyysastetta pidetään edelleenkin talouspolitiikan keskeisenä tavoitteena, ei neljännesvuosisataan ole uskallettu esittää tavoitteeksi esimerkiksi alle kolmen prosentin työttömyysastetta, joka oli vielä Sorsan hallitukselle luonnollinen tavoite.

Käytännössä 1970-luvun lopulla tapahtuneen keynesiläisestä täystyöllisyyspolitiikasta luopumisen jälkeen Suomessa on myönnetty pysyvästi korkeampaan työttömyyden tasoon. Euroopan talous- ja rahaliittoon liittymisen myötä hintavakaudesta on tullut talouspolitiikan julkilausuttu tavoite. Kuten edellisen luvun Phillipsin käyrä osoitti, Suomen taloudessa investointipolitiikan harjoittamisen kaudella inflaatio oli merkittävästi EKP:n asettaman keskipitkän aikavälin tavoitteen (kaksi prosenttia) yläpuolella. Näin ollen keynesiläisen täystyöllisyyspolitiikan harjoittaminen laajasti euroalueella saattaisi olla hankalaa, sillä EKP pyrki estämään inflaatioasteen kiihtymisen kahta prosenttia korkeammaksi kiristämällä rahapolitiikkaansa. Tämä taas heikentäisi aktiivisen investointipolitiikan tehoa.

Lisäksi EMU-jäsenyys ja omasta valuutasta luopuminen ovat heikentäneet oleellisesti valtion kulutusmahdollisuuksia. Itsenäisen keskuspankin aikaan investointeja rahoitettiin usein suoraan keskuspankista, jolloin investointien rajoitteena eivät olleet rahoitusmarkkinoiden asettamat ehdot. Lisäksi valtionyhtiöistä tai niiden operatiivisesta ohjaamisesta on viime vuosien saatossa määrätietoisesti luovuttu, minkä seurauksena investointipolitiikan ohjaus ei enää ole samalla tapaa mahdollista kuin esimerkiksi vielä 1980-luvun alussa. Tämänhetkissä institutionaalisissa olosuhteissa täystyöllisyyden saavuttaminen onkin käytännössä mahdotonta.

Seuraavaksi esitämme, millaisia institutionaalisia ja talouspoliittisia muutoksia olisi tehtävä tulevien vuosien aikana sekä Suomessa että Euroopassa, mikäli haluamme saavuttaa jälleen täystyöllisyyden. Jälkikeynesiläisestä näkökulmasta katsottuna täystyöllisyyden saavuttaminen edellyttää radikaalia muutosta nykyiseen Suomen talouspoliittiseen linjaan verrattuna.

Työllisyyspolitiikan tulevaisuus

Vaikka täystyöllisyyspolitiikasta on Suomessa luovuttu käytännön tasolla, poliittisissa ohjelmissa korkean työllisyysasteen tavoite ja jopa täystyöllisyystavoite ovat esiintyneet viime vuosiin saakka. Vasemmistopuolueiden lisäksi täystyöllisyystavoitteen on suurista puolueista julkilausunut vielä 2000-luvulla myös keskusta, jonka vuoden 2007 vaaliohjelmassa vaadittiin työttömyysasteen painamista alle seitsemän prosentin, jonne se edellisen vaalikauden aikana näytti jämähtäneen. Vasemmistoliitossa täystyöllisyystavoite mainitaan sekä vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa että vuonna 2004 hyväksytyssä poliittisessa tavoiteohjelmassa. SDP:n ohjelmissa täystyöllisyys on mainittu 2000-luvulla useimmiten, viimeksi vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa. Vaikka täystyöllisyydestä ei enää eksplisiittisesti puhuttu vuoden 2011 vaaliohjelmassa, myös siinä tavoiteltiin merkittävää työllisyysasteen nostoa, työllisten määrän kasvattamista ja ”työttömyysongelman nujertamista”²³.

Näyttääkin siltä, että täystyöllisyydelle sinänsä löytyy edelleen suomalaisesta poliittisesta kentästä kannatusta. Ongelma onkin siinä, ettei puolueilla ole tarjota uskottavaa ja toimivaa toimenpideohjelmaa työttömyyden vähentämiseksi ja täystyöllisyyden saavuttamiseksi. Yleensä työllisyystavoitteiden esittämisen jälkeen ohjelmissa listataan lähinnä työn tarjontaan liittyviä reformiesityksiä. Kokonaisuksynnan riittämättömyyttä ei pidetä ohjelmissa ongelmana eikä valtion aktiivisemmalle roolille kokonaisuksynnan säätelyssä nähdä näin ollen olevan tarvetta.

Kuten edellisen luvun tarkastelussa havaitsimme, todellisuudessa kokonaisuksynnan ja erityisesti investointikysynnän merkitys työttömyyden kehityksen taustalla on keskeinen. Lisäksi tarkastelumme osoitti, että ilman valtion merkittävää puuttumista talouden toimintaan täystyöllisyyden ja taloudellisen vakauden saavuttaminen on rahatalousjärjestelmässä erittäin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta.

Globaalin finanssikriisin ja Euroopan velkakriisin seurauksena työttömyys euromaissa on kasvanut korkeimmalle tasolleen sitten Euroopan talous- ja rahaliiton perustamisen. Myös Suomessa työttömyys on jälleen kasvussa ja on mahdollista,

²³ POHTIVA, Poliittisten ohjelmien tietovarasto.

että työttömyysaste on tulevaisuudessa jälleen kaksinumeroinen. Tässä tilanteessa uudennaiselle talouspolitiikalle, joka kumoo viimeisten vuosikymmenien aikana tehdyt virheet, pitäisi löytyä laajaa kannatusta.

Seuraavaksi esitämme jälkikeynesiläisiä ratkaisuja nykyiseen työttömyysongelmaan Suomessa ja euroalueella. Koska Suomen talouspolitiikka on kytketty yhteen muiden euroalueen maiden kanssa, talouspoliittisen näkökulman alueellinen laajentaminen on välttämätöntä. Esitämme ratkaisuksi julkisen investointitoiminnan lisäämisen ohella euroalueen laajuista työtakuujärjestelmää, jonka tarkoituksena on estää kokonaan pitkäaikaistyöttömyyden syntyminen taloudessa. Esittämiemme reformien toteuttaminen edellyttää merkittäviä institutionaalisia muutoksia valtioiden rahoitukseen ja taloudellisen ohjauksen mekanismeihin.

Työttömyysasteen alentaminen Suomessa ja euroalueella edellyttää merkittävää investointiasteen nousua, joka tulee ottaa talouspolitiikan välineelliseksi tavoitteeksi. Suorien julkisten investointien lisäämisen lisäksi julkisessa ohjauksessa olevien yritysten investointien määrä tulee mahdollisuuksien mukaan pyrkiä lisäämään siten, että investointiaste euroalueella nousisi lähelle 25 prosenttia tämänhetkisestä 19 prosentista. Myös Suomen taloudessa 25 prosentin investointiaste on sopiva pitkän aikavälin tavoite. Koska julkisten investointien lisääminen vaikuttaa positiivisesti myös yksityiseen investointihalukkuuteen talouden kokonaistulotason ja rahavirtojen määrän kasvun myötä, ei julkisten investointien tarvitse kattaa kokonaan tavoitteen ja nykytilanteen välistä erotusta.

Kokonaiskysynnän lisäämisen lisäksi yksityisiä investointeja voidaan edistää erityisesti pienempien yritysten rahoitusolosuhteita parantamalla ja ottamalla käyttöön suoria investointiavustuksia. Julkisia investointeja tulisi kohdentaa Euroopassa ja Suomessa ennen kaikkea infrastruktuuria kehittäviin ja ekologisesti kestävästä yhteiskuntarakennetta tukeviin hankkeisiin. Esimerkiksi raideliikenteeseen ja energiatehokkaaseen asumiseen kohdennettavat investoinnit tukevat yhtä aikaa työllisyyttä ja rahatalouden vakautta sekä kestävästä taloudellisesta kehityksestä. Julkisilla investoinneilla on näin ollen myös mahdollista vaikuttaa materiaali- ja energiavirtojen ohjaamiseen.

On myös olennaista, että aktiivisen investointipolitiikan kanssa ei samanaikaisesti harjoiteta kireää budjettipolitiikkaa. Mikäli valtio pyrkii tasapainottamaan budjettinsa tiukalla finanssipolitiikalla, ei laajoistakaan investointiohjelmista ole välttämättä hyötyä. Jos uusien investointien vastapainona toteutetaan veronkorotuksia ja menoleikkauksia, ei rahavirtojen kokonaismäärä välttämättä lisäännä lainkaan ja investointipolitiikka osoittautuu hyödyttömäksi. Näin ollen aktiivinen investointipolitiikka edellyttää myös funktionaalisen rahoituksen periaatteita noudattavaa talouspolitiikkaa. Niinpä budjettialijäämien tai -ylijäämien tarpeellisuutta olisi arvioitava lähinnä yksityisen sektorin säästämishalukkuuden pohjalta eikä pitkän aikavälin budjettitasapainon näkökulmasta²⁴.

Koska investointiasteen nousu voi viedä aikaa ja yksityisten investointien heilahdelut voivat edelleenkin aiheuttaa talouteen kokonaiskysynnän riittämättömyydestä seuraavia taantumia, julkisten investointiohjelmien rinnalle on syytä luoda valtion työtakuuohjelma. Rahataloutta vakauttavia työtakuuohjelmia ovat esittä-

²⁴ Funktionaaliseen rahoitukseen liittyy keskeisesti ajatus siitä, että valtion kulutus voidaan rahoittaa suorilla keskuspankkiluotoilla.

neet Hyman P. Minsky, L. Randall Wray ja monet muut jälkikeynesiläiset teoreetikot. Yksinkertaistetusti työtakuuohjelma tarkoittaa sitä, että valtio työllistää jokaisen työtä vailla olevan ja työtä haluavan kansalaisen kansallisesti määritellyllä minimipalkalla yhteiskunnallisesti hyödylliseen työhön.

Tällä tavalla valtio tekee työvoiman tarjonnasta täysin joustavaa tietyllä minimipalkkatasolla, mikä Minskyn (1986) mukaan ei onnistu koskaan yrityksiltä niiden voittomotiiveista johtuen. Kun valtio asettaa yhteiskuntaan palkka-ankkurin, tukee se samalla talouden hintavakautta ja kokonaiskysyntää. Taantumassa palkat eivät koskaan laske valtion asettaman minimipalkan alle, vaan sen sijaan työtakuuohjelmissa työskentelevien määrä kasvaa. Näin ollen työtakuuohjelma katkaisee talouden deflatorisen kierteen. Noususuhdanteessa, jolloin yritykset ovat valmiita palkkaamaan lisää työvoimaa, työtakuutyöllistettyjen määrä puolestaan alkaa vähentyä. Koska työntekijät ovat olleet jatkuvasti työllistettyinä ja säilyttäneet työkykynsä, on yritysten helppo löytää osaavaa työvoimaa, jonka palkkaaminen on mahdollista työtakuupalkan ylittävällä palkkatasolla tai toimialan työehtosopimuksen mukaisella minimipalkalla.

Kun työtakuuohjelmiin liitetään lisäksi mahdollisuus osaamisen kehittämiseen ja jatkokoulutukseen, työmarkkinoiden tehokkuus paranee entisestään ja kohtaanotto-ongelmat vähenevät. Näin ollen myös työtakuuohjelmalla on sekä talouden kysyntä- että tarjontarakenteita parantavia vaikutuksia.

Työtakuuohjelmiin osallistumisen tulee olla vapaaehtoista, joten työtakuuohjelma ei korvaa tulonsiirtoihin perustuvaa työttömyysturvaa. Työtakuutyöpaikat tulee lisäksi suunnitella siten, että ne eivät korvaa yksityisiä tai julkisia työpaikkoja, joiden yhteiskunnallinen arvo on määritelty minimipalkkaa korkeammaksi.

Työtakuusta ei siis tule rakentaa työpakkojärjestelmää eikä myöskään julkisten työvoimakulujen leikkausjärjestelmää. Työtakuuohjelmissa tehtävän yhteiskunnallisesti merkittäväksi työksi on kaavailtu monia nykyään kolmannen sektorin tuottamia tehtäviä, kuten vanhusten ystävätoimintaa, kouluavustajan tehtäviä, avustavia puisto- ja talonmiestehtäviä, lastenhoitotehtäviä, ympäristövalvonta-tehtäviä sekä paikallista kulttuuritoimintaa (ks. esim. Wray 1998). Myös korkeammin koulutettujen työtakuutyöpaikkojen luominen on mahdollista: esimerkiksi osa tutkijoiden ja taiteilijoiden apurahoista olisi mahdollista korvata työtakuutyöpaikoilla. Keskeistä työtakuuohjelmissa on lisäksi mahdollisuus ohjelmaan osallistuvien osaamisen ylläpitämiseen ja kehittämiseen, joiden näkökulmasta myös työtakuuohjelman työpaikkoja tulee suunnitella.

Euroalueen laajuinen työtakuuohjelma tulisi rakentaa siten, että työtakuutyöstä maksettava palkka suhteutettaisiin aluksi euromaiden keskimääräiseen palkkatasoon. Muuttamalla työtakuupalkkaa eri alueiden välisiä hintatasoeroja voitaisiin säädellä siten, että euroalueen sisäiset epätasapainot kaventuivat. Esimerkiksi nostamalla Saksan työtakuupalkkaa suhteessa eteläisen Euroopan jäsenmaihin ja vahvistamalla siten saksalaisten suhteellista ostovoimaa, maan kotimainen kulutuskysyntä vahvistuisi ja vaihtotaseen ylijäämät alkaisivat supistua. Näin ollen kokonaiskysyntää voitaisiin säädellä työtakuujärjestelmän avulla myös alueelliset kehityserot huomioiden (ks. Kregel 1999).

Vastaavasti julkisia investointeja voitaisiin kohdentaa euroalueen sisällä alueellisesti siten, että taloudellisesti kehittymättömämmät alueet saisivat niistä suu-

remman osan. Niinpä näiden alueiden tuotantoedellytykset parantuisivat pitkällä aikavälillä ja lyhyellä aikavälillä alueille kohdistuisi riittävästi tulovirtoja, kokonaiskysyntää ja siten työvoiman kysyntää.

Uusi täystyöllisyyspolitiikka tarvitsisi tuekseen myös aktiivista tulopolitiikkaa. Tulopolitiikkaa tulisi harjoittaa erityisesti noususuhdanteissa, jolloin investointien määrän kasvu saa aikaan hintojen ja palkkojen nousupainetta. Sopimalla palkoista laajapohjaisesti ja pitämällä huoli kulutusmarkkinoiden riittävästä kilpailusta inflaatiokierre voidaan korkean kokonaiskysynnän olosuhteissakin katkaista alkuunsa. Siispä korkea työllisyysaste ja matala työttömyysaste eivät välttämättä kiihdytä inflaatiota. Näin ollen olisi mahdollista saavuttaa tilanne, jossa Phillipsin käyrästä tulisi vaakasuora.

Vaikka ihmiset hyväksyisivät julkisten investointien kasvattamisen tarpeen ja työtakuuohjelman mielekkyyden, niiden toteuttamisen mahdollisuudet alkavat mietittyttää. Ennen kaikkea olennainen kysymys on, miten kyseiset ohjelmat voitaisiin rahoittaa nykyisissä taloudellisissa olosuhteissa.

Jälkikeynesiläisen talusteorian mukaan rahoitus ei ole julkiselle vallalle koskaan ongelma. Tämä johtuu viime kädessä siitä, että rahataloudessa viimekätinen ja yleisesti hyväksytty maksuväline on valtion tai sen valtuuttaman keskuspankin liikkeellelaskema valuutta. Tämä puolestaan on seurausta siitä, että asettamalla kansalaisten maksettavaksi veroja ja muita maksuja ja hyväksymällä näiden maksamisen ainoastaan valtion omassa valuutassa, kaikille kansalaisille syntyy tarve pitää hallussaan valtion valuuttaa. Koska kaikki investointihankkeet ja palkat voidaan maksaa käyttämällä valtion valuuttaa, riippuvat julkisen kulutuksen rajat käytännössä siitä, kuinka paljon valtio on valmis luomaan valuuttaa käyttöönsä.

Yleensä valtion kulutusvoimaa on pyritty erilaisin säädöksin ja institutionaalisin järjestelyin rajoittamaan. Esimerkiksi eurojärjestelmässä valuutan liikkeellelasku on siirretty itsenäiselle Euroopan keskuspankille, jota on kielletty luottotamasta suoraan EMU-valtioita. Näin ollen valtioiden on lainattava valuutta rahoitusmarkkinoilta, jotka ovat aikaisemmin lainanneet valuutan keskuspankista. Koska valtioilla ei eurojärjestelmässä ole kiertotietä hankkia valuuttaa käyttöönsä, joutavat kasvavat budjettialijäämät välttämättä niiden maksukyvyyn heikentymiseen.

Julkisen kulutuksen rajoitteita onkin vähennettävä euroalueella. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että EKP osallistuisi suoraan investointiprojektien rahoitukseen, kuten Suomen Pankki teki useaan otteeseen toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Lisäksi EKP:n on tarvittaessa rahoitettava jäsenvaltioiden alijäämäistä kulutusta.

Luonnollisesti tämä edellyttää Euroopan unionin perussopimusten uudistamista ja EKP:n rahapolitiikan sääntöjen uudelleenkirjoittamista. Nämä muutokset ovat täystyöllisyyspolitiikkaan palaamisen edellytys.

Kun investointiaste nousee ja työttömyysaste taloudessa supistuu, julkisen kulutuksen ja investointien lisääminen sijaan valtion tehtäväksi tulee estää kokonaiskysynnän kasvaminen liian suureksi. Kiristämällä verotusta ja imemällä pois kotitalouksien ostovoimaa kysyntäinflaatiota voidaan hillitä samalla tavoin kuin julkisten investointien lisääminen taantumassa hillitsee deflaatiota. Kun samalla

hillitään palkkojen nousupainetta ja rajoitetaan yritysten monopolivoimaa, ei inflaatio pääse missään vaiheessa kiihtymään.

Näin ollen julkisen kulutuksen keskuspankkirahoitukseen yleisesti liitettävät hyperinflaatiopelot osoittautuvat turhiksi. Tällä tavalla täystyöllisyyden saavuttaminen euroalueella on jälleen mahdollista ja viime vuosikymmeninä hitaasti kehittyneestä ja globaalien finanssikriisien jälkeen pahentuneesta työttömyysongelmasta voidaan päästä eroon.

Kuten tässä artikkelissa olemme esittäneet, uusklassiseen työllisyysteoriaan nojaavalla talouspolitiikalla ei ole mahdollista saattaa taloutta täystyöllisyyteen. Jos poliittiset puolueet ja muut yhteiskunnalliset liikkeet edelleen tavoittelevat täystyöllisyyttä, on niiden perustettava oma talouspoliittinen ajattelunsa toisiin teoreettisiin lähtökohtiin. Etenkin jälkikaynesiläinen talousteoria pystyisi tarjoamaan uskottavia ratkaisuja viime vuosikymmeninä pahentuneeseen työttömyysongelmaan.

Täystyöllisyyden saavuttaminen rahatalousjärjestelmässä edellyttää välttämättä talouden julkista ohjausta, kokonaiskysynnän säätelyä ja investointien suunnittelua. Ilman näitä toimenpiteitä täystyöllisyyttä ei saavuteta. Jotta täystyöllisyyttä kannattavat poliittiset liikkeet tai puolueet voisivat saavuttaa haluamansa, niiden on alettava edistää huomattavasti nykyisestä poikkeavaa talouspolitiikkaa. Lisäksi niiden on pyrittävä tukemaan tällaisen talouspolitiikan mahdollistavien taloudellisten sekä yhteiskunnallisten instituutioiden rakentamista.

Lähteet

Ahokas, Jussi (2012) ”Kohti rahatalouden hyvän kehää – epävarmuudesta vakautteen”. Teoksessa Alaja, Antti (toim.) *Kriisikierteestä hyvän kehään*. Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 4/2012, painossa.

Allsop, Christopher & David Vines (2000) ”The Assessment: Macroeconomic Policy”. *Oxford Review of Economic Policy* 16 (4), 1–32.

Ayres, Clarence E. (1945) ”The Impact of the Great Depression on Economic Thinking”. *The American Economic Review* 36 (2), *Papers and Proceedings of the Fifty-eighth Annual Meeting of the American Economic Association*, 112-25.

Barro, Robert J. (1974) ”Are Government Bonds Net Wealth?”. *Journal of Political Economy*, 82 (6), 1095–1117.

Chick, Victoria & Ann Pettifor (2010) ”The Economic Consequences of Mr. Osborne”. Working Paper. Saatavilla: <http://www.debtonation.org/wp-content/uploads/2010/06/Fiscal-Consolidation1.pdf> (tarkistettu 19.11.2012).

Crafts, Nicholas F. R. (1995). ”The Golden Age of Economic Growth in Western Europe, 1950–1973”. *Economic History Review* 48 (3), 429–447.

Dillard, Dudley (1948) ”The Keynesian Revolution and Economic Development”. *Journal of Economic History*, 8 (2), 171-177.

Francis, Martin (1997) *Ideas and Policies under Labour 1945-1951 - Building a New Britain*. Manchester: Manchester University Press.

Friedman, Milton (1963) *Inflation: Causes and Consequences*. New York: Asia Publishing House.

Friedman, Milton (1968) ”The Role of Monetary Policy”. *American Economic Review*, 58 (1), 1–17.

- Houck, Davis, W. (1999) "Rhetoric, Science, and Economic Prophecy - John Maynard Keynes's correspondence with Franklin D. Roosevelt". In Martha Woodmansee & Maek Osteen (toim.) *The New Economic Criticism - Studies at the Intersection of Literature and Economics*. London: Routledge.
- Hudson, John (2003) "Employment". In John E. King (eds.) *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*. Cheltenham UK/Northampton USA: Edward Elgar.
- Järvinen, Tero (1999) "Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa olevien nuorten sosiaalinen profiili vuosina 1985 ja 1995". Teoksessa Matti Kuorelahti & Reijo Viitanen (toim.) *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun. Nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot*. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki.
- Jones, Byrd L. (1972) "The Role of Keynesians in Wartime Policy and Postwar Planning, 1940-1946". *The American Economic Review*, 62 (1), 125-133.
- Kaldor, Nicholas (1971) "Conflicts in National Economic Objectives". *The Economic Journal*, 81 (2), 1-16.
- Kaldor, Nicholas (1982) *The Scourge of Monetarism*. Oxford: Oxford University Press.
- Kekkonen, Urho Kaleva (1952) *Onko maallamme malttia vaurastua?* Helsinki: Otava.
- Keynes, John Maynard (1936) [1991] *The General Theory of Unemployment, Interest, and Money*. San Diego/New York/London: Harcourt.
- Kiley, Michael T. (2000) "Price Stickiness and Business Cycle Persistence". *Journal of Money, Credit, and Banking*, 32 (1), 28-53.
- Kregel, Jan (1994-1995) "The viability of economic policy and the priorities of economic policy". *Journal of Post Keynesian Economics*, 17 (2), 261-277.
- Kregel, Jan (1999) "Currency Stabilization Through Full Employment: Can EMU Combine Price Stability with Employment and Income Growth?". *Eastern Economic Journal* 25:1: 35-48.
- Layard, Richard, Andrew Jackman & Richard Nickell (1991) *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market*. Oxford: Oxford University Press.
- Léon-Ledesma, Miguel & Anthony Thirlwall (2002) "The Endogeneity of the Natural Rate of Growth". *Cambridge Journal of Economics*, 441-459.
- Lerner, Abba P. (1943) "Functional Finance and the Federal Debt". *Social Research* 10 (1), 38-51.
- Lindbeck, Assar (1968) "Theories and Problems in Swedish Economic Policy in the Post-War Period". *The American Economic Review*, 58 (3), *Supplement, Surveys of National Economic Policy Issues and Policy Research*, 1-87
- Lundberg, Erik (1985) "The Rise and Fall of the Swedish Model". *Journal of Economic Literature*, 23 (1), 1-36..
- Mannermaa, Kauko (2007) *Ohjailusta kilpailuun - Suomen hallitusten kasvu- ja rakennepolitiikka vuosina 1962-1999*. VATT tutkimuksia 134. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Marglin, Stephen (1990) *Lesson of the golden age: an overview*. In Stephen Marglin & Juliet B. Schor *The Golden Age of Capitalism. Reinterpreting the postwar experience*. New York: Clarendon Press.
- Matthews, R. C. O. (1968) "Why has Britain had Full Employment Since the War?" *Economic Journal* 82 (3), 195-204.
- Minsky, Hyman P. (1986) *Stabilizing an Unstable Economy*. New York: McGraw-Hill.
- Mitchell, William (1987) "The NAIRU, Structural Imbalance and the Macro-equilibrium Unemployment Rate". *Australian Economic Papers*, 26, No. 48, 101-118.
- Mitchell, William & Joan Muysken (2004) "Involuntary Unemployment. Getting to the Heart of the Problem". Centre of Full Employment and Equity Working Paper.

- Mitchell, William & Joan Muysken (2008) *“Full Employment Abandoned. Shifting Sands and Policy Failures”*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Moore, Basil J. (1979) “The Endogenous Money Stock”. *The Journal of Post Keynesian Economics*, 2 (1), 49–70.
- Moore, Basil J. (1994) “The Demise of the Keynesian Multiplier: A Reply to Cottrell”. *Journal of Post Keynesian Economics*, 17 (1), 121–133.
- Moore, Basil J. (2002) “Saving and Investment: The Theoretical Case for Lower Interest Rates”. In Paul Davidson (ed.) *A Post Keynesian Perspective on 21st Century Problems*, Northampton: Edward Elgar.
- Moore, Basil J. (2006) *“Shaking the Invisible Hand: Complexity, Endogenous Money and Exogenous Interest Rates”*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Myrskylä, Pekka (2012) ”Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella”. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- OECD (1994) “The OECD Jobs Study”. Saatavilla: (<http://www.oecd.org/employment/employmentpoliciesanddata/1941679.pdf>) (tarkistettu 12.11.2012).
- Ohlin, Bertil (1937) ”Alternative Theories of the Rate of Interest – Rejoinder”. *Economic Journal*, 47 (3), 423–427.
- Palley, Thomas I. (1999) ”The Structural Unemployment Trap”. *New Economy*, 6 (2), 79–83.
- Pekkarinen, Jukka & Juhana Vartiainen (1993) *”Suomen talouspolitiikan pitkä linja”*. Juva: WSOY.
- Phelps, Edmund S. (1994) *“Structural Slumps. The Modern Equilibrium Theory of Unemployment, Interest, and Assets”*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Pigou, Arthur Cecil (1933) *“The Theory of Unemployment”*. London: Macmillan.
- Pigou, Arthur Cecil (1943) “The Classical Stationary State”. *Economic Journal*, 53 (4), 343–351.
- Realfonzo, Riccardo (2003) ”Money Circuit”. Teoksessa John E. King (ed.) *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics*. Cheltenham UK/Northampton USA: Edward Elgar.
- Robinson, Joan (1962) “Review of Johnson”. *Economic Journal* 72 (3), 690–692.
- Romer, Paul M. (1994) “The Origins of Endogenous Growth”. *The Journal of Economic Perspectives*, 8 (1), 3–22.
- Saari, Juho (2010) ”Suomalainen konsensus – Korpilammen konferenssi (1977) käännekohtana”. *Yhteiskuntapolitiikka*, 75 (5), 469–487.
- SAK (1952) *”Pitkän tähtäimen ohjelma - mitä se on ja mitä SAK siltä tahtoo?”* Pori: Oy Kehityksen kirjapaino.
- Samuelson Paul A. & Robert M. Solow (1960) ”Analytical Aspectsof Anti-Inflation Policy”. *American Economic Review*, 50 (2), 177–194.
- Say, Jean-Baptiste (1803) *Traite d’économie politique*. Paris.
- Schlesinger, Jr. Arthur M. (1958) *The Coming of the New Deal*. Boston: Houghton-Mifflin.
- SDP (1954) ”SDP:n talouspoliittinen ohjelma perusteluineen”. Saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=sdptalous1954> (tarkistettu 20.11.).
- Seccareccia, Mario (2003) ”Pricing, investment and the financing of production within the framework of the monetary circuit: some preliminary evidence”, Teoksessa Rochon, L.-P., Rossi, S. (toim.), *Modern Theories of Money*, Cheltenham: Edward Elgar.

Sepponen, Kaija; Tarha Wilén & Liisa Kiviniemi (2012) *Työttömyyden pitkittyminen on monen tekijän summa – tutkimus pitkäaikaistyöttömyyteen johtavista tekijöistä ja työmarkkinoille kuntouttamisesta*. Oulun seudun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitysjulkaisut 10/2012. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu.

Skidelsky, Robert. (2011) "The relevance of Keynes". *Cambridge Journal of Economics*, Vol 35 (1), 1–13.

Spencer, Roger W. & William P. Yohe (1970) "The Crowding Out of Public Expenditures by Fiscal Policy Actions". *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, October, 12–24.

Svensson, Lars E. O (1999) "Inflation Targeting as a Monetary Policy Rule". *Journal of Monetary Economics* 43 (3), 607–654.

Tarkka, Juha (1988): "Kahlitun rahan aika: Suomen rahoitusmarkkinoiden säännöstellyn vuosikymmenet". Seppo Honkapohja & Antti Suvanto (toim.) *Raha, inflaatio ja talouspolitiikka*. Helsinki: Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitos ja Valtion painatuskeskus.

Taylor, John B. (1999) "The Robustness and Efficiency of Monetary Policy Rules as Guidelines for Interest Rate Setting by the European Central Bank". *Journal of Monetary Economics* 43 (3), 655–679.

Thirlwall, Anthony P. (2008) "The Relevance of Keynes Today with Particular Reference to Unemployment in Rich and Poor Countries". In Philip Arestis & John McCombie (eds.) *Unemployment: Past and Present*. New York: Palgrave Macmillan.

Vanttaja, Markku (2005) "Koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten kotitautan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua". *Yhteiskuntapolitiikka*, 70 (4), 411–416.

Virmasalo, Ilkka (2002) *"Perhe, työttömyys ja lama"*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 204. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Willman, Alpo (1979) *Julkiset menot vuosina 1950-1977. Kasvu- ja rakennepolitiikan tarkastelu*. Suomen Pankin tutkimuksia 7/79. Helsinki: Suomen Pankin tutkimusosasto.

Winch, Donald. 1966 "The Keynesian Revolution in Sweden." *Journal of Political Economy*, 74 (2), 168-176.

Wray, L. Randall (1998) *"Understanding Modern Money. The Key to Full Employment and Price Stability"*. Northampton: Edward Elgar.

Wray, L. Randall (2000) "Money and Inflation". Center for Full Employment and Price Stability Working Paper.

Kirjoittajat

Jussi Ahokas, YTM, on jälkikeynesiläiseen talousteoriaan perehtynyt tutkija, jonka tämänhetkisiä tutkimuskohteita ovat raha- ja finanssipolitiikka, talouden rakenteellinen muutos sekä rahatalouden kriisit. Ahokas valmistee väitöskirjaa suomalaisen aluepolitiikan rahataloudellisista elementeistä Itä-Suomen yliopistossa historia- ja maantieteiden laitoksella.

Lauri Holappa, VTM, työskentelee tohtorikoulutettavana Helsingin yliopistossa oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Hän valmistee väitöskirjaa neutraalin rahan aksiooman historiasta politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksella.

Kalevi Sorsa -säätiö on sosialidemokraattinen ajatushautomo, jonka tarkoitus on ylläpitää yhteiskunnallista, tasa-arvoa ja demokratiaa edistävää keskustelua.

www.sorsafoundation.fi